

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cansu ÖZEL

**TARIMDA ÇALIŞAN KADIN İŞÇİLERİN İŞ SAĞLIĞI VE
GÜVENLİĞİ KONUSUNDAKİ BİLGİ DÜZEYLERİNİN ALGI
DÜZEYLERİNE ETKİSİ: İZMİR ÖRNEĞİ**

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ ANA BİLİM DALI

ADANA, 2020

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TARIMDA ÇALIŞAN KADIN İŞÇİLERİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ
KONUSUNDAKİ BİLGİ DÜZEYLERİNİN ALGI DÜZEYLERİNE
ETKİSİ: İZMİR ÖRNEĞİ**

Cansu ÖZEL

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ ANA BİLİM DALI**

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Özkan GÜĞERÇİN
Yıl: 2020, Sayfa:81
Jüri: Dr. Öğretim Üyesi Özkan GÜĞERÇİN
Prof. Dr. Ali BAYAT
Prof. Dr. Ali AYBEK

İş sağlığı ve güvenliğinin iş hayatındaki öneminin anlaşılması ile birlikte sektörlerde çalışan sağlığının korunması kapsamında çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Teoride geçerli olan bilgi ve uygulamaların iş hayatına yansımalarının sınırlı olmasına ek olarak, çalışanların çalışma konuları hakkındaki bilgi düzeylerinin yetersizliği de iş güvenliği bağlamında önemlidir. Tarım sektöründe kadınların ağır çalışma koşulları, kadın emeğinin görünmezlik göstermesi gibi nedenlerle mevcut risk ve önlemlere ilişkin bilgilerinin yetersizliği önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada kadın çalışanların bilgi düzeylerinin algı düzeyleri üzerine etkisinin saptanması amaçlanmıştır. Böylece kadın çalışanlara yönelik eğitim çalışmalarının içeriğinin belirlenmesi ve eğitimin iş yaşamına uyarlanması da sağlanmış olacaktır.

İzmir ili ve ilçelerinde tarım sektöründeki kadın çalışanlara yönelik yapılan çalışma sonucunda; katılımcıların bilgi boyutuna ilişkin; önlem ve farkındalık bilgi düzeylerinin oldukça düşük, kişisel koruyucu donanım bilgi düzeylerinin yüksek olduğu; algı boyutu irdelendiğinde ise, tehlike ve yasa algılarının oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Bilgi düzeyinin algıya etkisine bakıldığında önlem bilgi düzeyinin, tehlike ve yasa algısını negatif yönde, kişisel koruyucu donanım bilgi düzeyinin tehlike algısını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İş Sağlığı ve Güvenliği, Tarım, Kadın Çalışanlar, Algı, İzmir

ABSTRACT

MSc THESIS

THE EFFECT OF KNOWLEDGE LEVEL OF ON THE OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY OF WOMEN WORKING IN AGRICULTURE ON PERCEPTION LEVELS: İZMİR EXAMPLE

Cansu ÖZEL

ÇUKUROVA UNIVERSITY
INSTITUTE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
DEPARTMENT OF OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Özkan GÜĞERÇİN
Year: 2020, Pages:81
Jury: Asst. Prof. Dr. Özkan GÜĞERÇİN
Prof. Dr. Ali BAYAT
Prof. Dr. Ali AYBEK

With the understanding of the importance of occupational health and safety in business life, various studies have been conducted within the scope of protecting employee health in the sectors. In addition to the limited reflection of the knowledge and practices valid in theory on the business life, the insufficient level of knowledge of the employees about their work matters is also important in the context of occupational safety. The inadequacy of knowledge about current risks and precautions for the agricultural sector due to the heavy working conditions of women and the invisibility of women's labor emerges as an important problem. In this study, it was aimed to determine the effect of knowledge level of women employees on perception levels. Thus, it will be ensured that the content of training activities for women employees is determined and the training is adapted to business life.

As a result of the work carried out for female employees in the agricultural sector in İzmir province and its districts; regarding the information dimension of the participants; prevention and awareness is knowledge levels quite low and their personal protective equipment knowledge levels are high; when the perception dimension is examined, it is seen that the perceptions of danger and law are quite high. Considering the effect of knowledge level on perception; It is concluded that the level of precaution knowledge negatively affects perception of danger and law, and the level of personal protective equipment knowledge positively affects perception of danger.

Keywords: Occupational Health and Safety, Agriculture, Women Employees, Perception, İzmir

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

Teknolojik gelişmeler çalışma alanlarında değişikliklere neden olmuş ve çalışanlara yönelik pek çok riski de beraberinde getirmiştir. Ülkemizde ve dünyada istihdam açısından önemli bir yere sahip olan tarım sektörü de teknolojik gelişmelerden payını almıştır. Tarım sektörü iş güvenliği açısından tehlikeli sınıfta yer almakta ve sektör çalışanları pek çok riskle karşı karşıya kalmaktadır. Riskleri ortadan kaldırmak ve çalışanları korumak amacı ile son yıllarda 4857 sayılı İş Kanunu ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu çıkarılmıştır. Daha çok çalışanların güvenliğine yönelik gerekli düzenlemeleri getiren çalışmalarda temel amaç çalışanları tehlike veya risklerden korumak olarak belirlenmesi önem arz etmektedir.

İşteki mevcut riskler konusunda bilgi sahibi olmayan çalışanlar, bu risklerle karşı karşıya kalmakta ve sonuçta pek çok hastalık, sakatlık ve ölüm gibi durumlarla karşılaşabilmektedir. Tarım sektörünün mevsimsel olması, ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların çoğunlukta bulunması, kayıt dışı istihdam, gelir istikrarsızlığı, eğitim düzeyinin düşüklüğü gibi faktörlerden dolayı tarımda çok sayıda risk söz konusudur. Kayıt dışı istihdamın yoğun yaşandığı tarım sektöründe istatistiklere yansıyanların yanında, iş kazaları veya meslek hastalıklarının büyük kısmının kayıtlara geçmediği de bilinmektedir.

Tüm sektörlerde olduğu gibi tarım sektöründe çalışanlarında iş kazalarına yönelik bilgi birikimlerinin yanında bilgi birikimlerinin algı düzeylerine etkisi önemlidir. Özellikle kadın çalışanların oldukça yüksek oranda olduğu tarım sektöründe iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilgi sahibi olma durumları ve bu bilgilerin algı düzeylerini etkileyip etkilemediğinin belirlenmesi önem arz etmektedir.

Kadın çalışanların bilgi ve algı düzeylerinin saptanmasına yönelik yapılan bu çalışmada, kadın çalışanların sağlıklı hallerini devam ettirebilmeleri kapsamında iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilgi düzeylerinin algı düzeylerine etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Ulusal ve uluslararası literatürde yapılan kaynak

taramaları sonucunda tarımda çalışanlar üzerinde bilgi ve algı kavramları ile ilgili yeterli çalışmanın olmadığı görülmüştür. Bu bağlamda yapılan bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı ve gelecekteki çalışmalara alt yapı oluşturacağı düşünülmektedir. Ayrıca çalışma ile elde edilecek verilerin değerlendirilmesi sonucunda çalışanların bilgi ve algılarının geliştirilmesine yönelik öneriler ortaya konulmuştur.

Uzun süredir yapılan çalışmalar göstermiştir ki iş sağlığı ve güvenliği konusunda yasalar, düzenlemeler ve önlemler tek başına kazaları önlemede yeterli olamamaktadır. Buna karşın çalışanların bilgi ve algı düzeylerinin sonuçlar üzerinde etkili olduğu ortadadır. Bu çalışmanın amacı tarımda çalışan kadın işçilerin yaptıkları işlerdeki tehlikelerin farkında olup olmadıklarını anlamak, güvenlik kültürünün oluşup oluşmadığını ve iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili bilgileri ile algılarını görebilmektir. Çalışma İzmir’de tarım sektöründe çalışan kadın işçilerin iş sağlığı ve güvenliği konusundaki bilgilerinin algıya etkisini ölçmeye yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırmada; bilgi düzeyini oluşturan üç faktörün (önlem, farkındalık ve kişisel koruyucu donanım), algı düzeyini oluşturan iki faktör (tehlike ve yasa algıları) üzerinde etkisini belirlemek amacıyla ayrı ayrı analize tabi tutulmuştur. Analiz sonucuna göre; önlem boyutu ile tehlike algısı arasında negatif yönlü, kişisel koruyucu donanım ile tehlike algısı arasında pozitif yönlü anlamlı etki tespit edilmiş, farkındalık boyutunun tehlike algısına anlamlı bir etkiye neden olmadığı görülmüştür. Katılımcıların önlem bilgi düzeyleri bir birim artınca tehlike algılarının 0,33 azalacağı, kişisel koruyucu donanım bilgi düzeyleri bir birim arttığında tehlike algılarının da 0,29 artacağı sonucuna ulaşılmıştır. Yasa algısına ilişkin elde edilen sonuçlara göre; önlem boyutu ile yasa algısı arasında negatif yönlü anlamlı etki bulunmakta, önlem bilgi düzeyi bir birim artınca yasa algısının 0,17 azalacağı sonucuna ulaşılırken, farkındalık ve kişisel koruyucu donanım bilgi düzeylerinin yasa algısı üzerinde anlamlı etkiye sebep olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özetle önlem ve farkındalık düzeyleri düşük olan katılımcıların kişisel koruyucu donanım bilgi düzeylerinin yüksek olduğu, algı boyutuna bakıldığında ise, tehlike ve yasa algılarının genel ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular ışığında katılımcıların önlem bilgi düzeyleri artıkça işlerinin tehlikeli olduğuna ilişkin algılarının düşeceği; buna karşılık yasa algılarının da düşeceği sonuca ulaşılmıştır. Bu durum aslında önlemlere ilişkin bilgi düzeyi artan katılımcıların mevcut yasaların yeterli olmadığını, daha nitelikli ve uygulanabilir hale getirilmesi gerektiğini düşünebilecekleri şeklinde yorumlanabilir. Kişisel koruyucu donanımların zaten kullanılıyor olması da katılımcıların risk ve tehlikelerin var olduğuna ilişkin algılarını arttırmada etkili olmaktadır.

TEŞEKKÜR

Öğrenim hayatım boyunca bilgi ve deneyimlerini paylaşan değerli hocalarıma, araştırmamın her aşamasında bilgisini ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen çok değerli tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Özkan GÜĞERÇİN'e teşekkürlerini sunuyorum.

Tez yazma sürecimde yanımda olan, beni her zaman destekleyen sevgi, saygı ve merhameti aşılayan annem Adile ÖZEL'e, bilgileriyle her zaman yol gösteren ve en büyük şansım olan ablalarım Canan ÖZEL, Gamze ÖZEL, Candan İSPİR'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu çalışmamı tez yazma sürecimde kaybettiğim, sonsuzluğa uğurladığım ve beni koşulsuz şartsız destekleyen, başaracağıma her zaman inanan kahramanım olan babam Hanifi ÖZEL'e atfediyor, teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ÖZ	I
ABSTRACT.....	II
GENİŞLETİLMİŞ ÖZET	III
TEŞEKKÜR.....	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
ÇİZELGELER DİZİNİ	XII
ŞEKİLLER DİZİNİ	XIV
KISALTMALAR.....	XVI
1. GİRİŞ	1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	5
2.1. İş Sağlığı ve Güvenliği.....	5
2.1.1. İş Kazası ve Meslek Hastalıkları.....	8
2.1.2. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Önemi.....	11
2.2. Tarım Sektöründe İş Sağlığı ve Güvenliği.....	14
2.2.1. Tarım Sektöründe Riskler	14
2.2.1.1. Fiziksel Risk Etmenleri.....	14
2.2.1.2. Kimyasal Risk Etmenleri	17
2.2.1.3. Tarım Makineleri Kaynaklı Riskler	18
2.2.1.4. Uygun Olmayan Ergonomi	19
2.2.1.5. Hayvansal Kaynaklı Riskler.....	20
2.2.2. Tarım Sektöründe İş Kazası ve Meslek Hastalıkları	21
2.2.3. Tarım Sektöründe İş Sağlığı ve Güvenliği, Kişisel Koruyucu Donanımlar	24
2.3. Tarım Sektöründe Kadın.....	27
2.3.1. Tarım Sektöründe Kadının Yeri ve Önemi	27
2.3.2. Tarım Sektöründe Çalışan Kadınların İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Bilgi ve Algı Düzeyleri	30

3. MATERYAL VE METOD	33
3.1. Materyal	33
3.2. Metod	33
3.2.1. Araştırmanın Modeli ve Hipotezler	34
3.2.2. Veri Toplama Yöntemi	35
3.2.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklem	36
3.2.4. Veri Çözümleme Yöntemi	37
3.2.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği	37
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	43
4.1. Katılımcıların Demografik ve Kişisel Özelliklerine İlişkin Bulgular	43
4.1.1. Katılımcıların Yaş Gruplarına İlişkin Bulgular	43
4.1.2. Katılımcıların Eğitim Düzeylerine İlişkin Bulgular	43
4.1.3. Katılımcıların Medeni Durumlarına İlişkin Bulgular	44
4.1.4. Katılımcıların Üyesi Bulundukları Ailelerdeki Birey Sayısına İlişkin Bulgular	45
4.1.5. Katılımcıların Ailelerindeki Çocuk Sayısına İlişkin Bulgular	45
4.1.6. Katılımcıların Aylık Hane Gelirlerine İlişkin Bulgular	46
4.1.7. Katılımcıların Ailelerinde Düzenli Gelir Getirme Durumlarına İlişkin Bulgular	46
4.1.8. Katılımcıların Tarımsal Faaliyet Dışında Gelirlerine İlişkin Bulgular	47
4.1.9. Katılımcıların Deneyim Sürelerine İlişkin Bulgular	47
4.1.10. Katılımcıların Çalışma Şekillerine İlişkin Bulgular	48
4.1.11. Katılımcıların Çalıştıkları Tarımsal Faaliyet Alanlarına İlişkin Bulgular	49
4.1.12. Katılımcıların Sigortalı Olma Durumlarına İlişkin Bulgular	49
4.1.13. Katılımcıların Sendika Üyeliği Durumlarına İlişkin Bulgular	50
4.1.14. Katılımcıların Mesleki Yeterlilik Belgesi Durumuna İlişkin Bulgular	50

4.1.15. Katılımcıların Geçirdikleri İş Kazası Sayısına İlişkin Bulgular	51
4.1.16. Katılımcıların Geçirdikleri İş Kazası Şekline İlişkin Bulgular	52
4.1.17. Katılımcıların Kaza Sonucu Vücutlarında Meydana Gelen Hasara İlişkin Bulgular	52
4.1.18. İş Kazası Geçiren Katılımcıların Kaza Sonrası İşten Ayrılma Durumlarına İlişkin Bulgular	53
4.1.19. Katılımcıların Kullandıkları Kişisel Koruyucu Donanımlara İlişkin Bulgular	54
4.1.20. Katılımcıların İş Sağlığı ve Güvenliği Birikimlerine ve Ulaşma Yöntemlerine İlişkin Bulgular	54
4.1.21. Katılımcıların Psikolojik Şiddete Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular	55
4.1.22. Katılımcıların Pozitif Ayrımcılığa Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular	56
4.2. Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	56
4.2.1. Bilgi Değişkenine İlişkin Genel Ortalamalar	56
4.2.2. Algı Değişkenine İlişkin Genel Ortalamalar	58
4.3. Değişkenler Arası İlişkileri Belirlemeye Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları	59
4.4. Bilginin Algıya Etkisinde Regresyon Analizi ve Hipotez Testi	61
4.4.1. Bilginin Tehlike Algısı Üzerinde Etkisine Yönelik Regresyon Analizi	62
4.4.2. Bilginin Yasa Algısı Üzerinde Etkisine Yönelik Regresyon Analizi	63
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	65
KAYNAKLAR	67
ÖZGEÇMİŞ	75
EKLER	77

ÇİZELGELER DİZİNİ

SAYFA

Çizelge 3.1. Bilgi Düzeyi Örneklem Yeterliliği Testi	38
Çizelge 3.2. Bilgi Düzeyi Dönüştürülmüş Faktör Matrisi	39
Çizelge 3.3. Algı Düzeyi Örneklem Yeterliliği Testi	40
Çizelge 3.4. Algı Düzeyi Dönüştürülmüş Faktör Matrisi	41
Çizelge 4.1. Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	43
Çizelge 4.2. Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı	44
Çizelge 4.3. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı	44
Çizelge 4.4. Katılımcıların Üyesi Bulundukları Ailelerdeki Birey Sayısına Göre Dağılımı	45
Çizelge 4.5. Katılımcıların Ailelerindeki Çocuk Sayısına Göre Dağılımı.....	45
Çizelge 4.6. Katılımcıların Aylık Hane Gelirine Göre Dağılımı	46
Çizelge 4.7. Katılımcıların Düzenli Gelir Getiren Kişi Sayısına Göre Dağılımı ..	47
Çizelge 4.8. Katılımcıların Tarımsal Faaliyet Dışında Gelirlerine Göre Dağılımı	47
Çizelge 4.9. Katılımcıların Deneyim Sürelerine Göre Dağılımı.....	48
Çizelge 4.10. Katılımcıların Çalışma Şekillerine Göre Dağılımı	48
Çizelge 4.11. Katılımcıların Yaptıkları Tarımsal Faaliyetlere Göre Dağılımı.....	49
Çizelge 4.12. Katılımcıların Sigortalı Olma Durumuna Göre Dağılımı	49
Çizelge 4.13. Katılımcıların Sendika Üyeliği Durumuna Göre Dağılımı	50
Çizelge 4.14. Katılımcıların Mesleki Yeterlilik Belgesi Durumuna Göre Dağılımı	51
Çizelge 4.15. Katılımcıların Geçirdikleri İş Kazası Sayısına Göre Dağılımı	51
Çizelge 4.16. Katılımcıların Geçirdikleri İş Kazası Şekline Göre Dağılımı	52
Çizelge 4.17. Kaza Sonucu Katılımcıların Vücutlarında Meydana Gelen Hasara Göre Dağılımı	53
Çizelge 4.18. İş Kazası Geçiren Katılımcıların Kaza Sonrası İşten Ayrılma Durumlarına Göre Dağılımı.....	53

Çizelge 4.19. Katılımcıların Kullandıkları Kişisel Koruyucu Donanımlara Göre Dağılımı	54
Çizelge 4.20. İş Sağlığı ve Güvenliği Birikimlerine ve Ulaşma Yöntemlerine Göre Dağılımı	55
Çizelge 4.21. Katılımcıların Psikolojik Şiddete Yönelik Görüşlerine Göre Dağılımı	55
Çizelge 4.22. Katılımcıların Pozitif Ayrımcılığa Yönelik Görüşlerine Göre Dağılımı	56
Çizelge 4.23. Katılımcıların Bilgi Düzeylerine Yönelik Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Mod Değerleri.....	57
Çizelge 4.24. Katılımcıların Algı Düzeylerine Yönelik Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Mod Değerleri.....	58
Çizelge 4.25. Bilgi Düzeyi ile Algı Düzeylerine İlişkin Korelasyon Katsayıları ...	60
Çizelge 4.26. Katılımcıların Bilgi Düzeyleri Boyutlarının Tehlike Algısına Etkisi	62
Çizelge 4.27. Katılımcıların Bilgi Düzeyleri Boyutlarının Yasa Algısına Etkisi ...	63

ŞEKİLLER DİZİNİ

SAYFA

Şekil 3.1. Araştırmanın Modeli.....	34
-------------------------------------	----

KISALTMALAR

ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
İSG	: İş Sağlığı ve Güvenliği
KKD	: Kişisel Koruyucu Donanım
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
ESAW	: Avrupa İş Kazaları İstatistikleri
CE	: Avrupa Normlarına Uygunluk

1. GİRİŞ

Sanayi devrimiyle birlikte teknolojiye yaşanan gelişmeler ve makineleşmenin artması iş yaşamında pek çok tehlike ve riski de beraberinde getirmiştir. Tarihsel süreç içerisinde söz konusu tehlike ve risklerin önlenmesine yönelik olarak iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili çeşitli yasalar çıkarılmıştır. Bu kapsamda ülkemizde 4857 sayılı İş Kanunu ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu iş görenlerin iş kazalarına uğramamaları ve meslek hastalıklarına yakalanmamaları için gerekli önlemlerin alınması, yaralanma ve ölümlerin yaşanmaması kapsamında yürürlükte bulunmaktadır.

Ülkemizde tarım sektörünün istihdamdaki payı 2019 yılı verilerine göre yüzde 18,15'tir (TÜİK, 2019) ve tarım sektörü tehlike sınıfları açısından, tehlikeli sektörler içerisinde yer almaktadır. Tarımda çalışanların tarımsal faaliyetlere yönelik tehlike, riskler ve alınması gereken önlemleri yeteri kadar bilmemeleri, hastalık, sakatlık hatta ölümlerine neden olabilecek iş kazasına ve meslek hastalıklarına sebep olabilmektedir. Çalışanların sağlığının korunmasına yönelik geçerli olan kanun ve yönetmelikler uygulanmasına rağmen karşılaşılan iş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenmesine yönelik çalışan ve işverenlere de önemli görevler düşmektedir. Koşulların iyileştirilmesi geçerli olan kanunların uygulanması ve denetlenmesinin sağlanması, sektör için gerekli olan kişisel koruyucu donanımların gereken şekilde kullanılması meydana gelecek risklerin önlenmesinde gereklidir.

Tarım sektöründe çalışanlar yaptıkları işleri çoğunlukla tek başlarına gerçekleştirmekte ve iş sağlığı ve güvenliği açısından uzun süre korumasız olarak çalışmaktadır (Akpınar ve Özyıldırım, 2015). Uzun çalışma saatleri, hafta sonu çalışma gibi durumlar tarım sektöründe çalışanlar için dinlenme imkanlarının olmamasına sebebiyet vermektedir. Aynı zamanda uygun olmayan çalışma ve barınma koşulları da çalışanlarda çeşitli rahatsızlıklara neden olmaktadır. Sektörde yapılan bazı işlerin riskleri oldukça fazla olup iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması önem arz etmektedir. Ancak sektörde mevcut kayıt dışı istihdamın varlığı, çocuk işçi

çalıştırma vb. gibi durumlar sorun oluşturmakta (Gülçubuk, 2017) tarımsal faaliyetlerle, iş sağlığı ve güvenliğiyle ilgili bilgisi olmayan kişilerin sektörde çalışmasına neden olmaktadır. Kadın çalışanlar ücretli olarak değil aile toprağında çalışan üretici konumunda görülmektedir (Arıkan, 1988). Geçici tarım işçisi olarak çalışan kadınların günde on dört saate varabilen çalışma süresinin yanı sıra çocuklarına bakmak, günlük işleri yapmak gibi sorumlulukları da bulunmaktadır (Candan ve Günal, 2013). Bu nedenle eğitim faaliyetlerine zaman ayırmaları, tehlike ve riskleri önceden fark edebilecek zihinsel yapıya sahip olmaları mümkün görülmemektedir. Tarım sektöründe çalışanların yoğun olarak düşük eğitim seviyesine sahip olduğu ayrıca kadın çalışanlara işe başlama aşamasında yeterli bilgilendirmenin yapılmadığı görülmektedir. Oysa işe başlarken verilen bilgiler ve iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin eğitimler çalışma yaşamında hayati önem taşımaktadır. Bilgi sahibi olmayan bireyler yapacakları işler veya karşılaşılabilecekleri risklerle ilgili bilgi sahibi olmadıklarında yaşanan olumsuzluklar artış gösterecektir. Bu kapsamda çalışanlara iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin verilecek eğitimlerin, yaşanacak iş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenmesinde önemli bir etken olacağı söylenebilir.

Sektörde mevcut riskler değerlendirildiğinde iş sağlığı ve güvenliğinin önemi anlaşılmaktadır. Tarım sektöründe kadın çalışanlar önemli bir payı oluşturmaktadır. Günün büyük bir bölümünü çalışarak geçiren tarım sektöründe çalışan kadınların işlerin yapılış şekilleri, mevcut riskler, alınması gereken önlemler gibi konularda davranışlarına yön verebilecek olan bilgi ve algılarının ne düzeyde olduğuyla birlikte mevcut bilgilerinin algılarına etkisinin belirlenmesi önemli görülmektedir.

Bu çalışma ile tarım sektöründeki kadın çalışanların bilgi düzeylerinin algı düzeylerini etkileme durumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Tarım sektöründe çalışan kadın sayısı, erkek çalışanlar kadar fazladır. Ayrıca kadın çalışanlar çalıştıkları iş dışında ev işlerini de yapmak durumunda olmaları günlük yaşamdaki önemlerini arttırmakta, risk ve tehlike algılarını düşürmektedir. Bunun sonucunda iş

sağlığı ve güvenliğine ilişkin tehlikeleri ve riskleri fark etme ve gerekli önlemleri alma konusunda yeterli hassasiyeti gösterememektedirler. Çalışanların iş sağlığı ve güvenliği, oluşabilecek kazalar ve mevcut riskler konusundaki bilgi ve algı düzeylerinin değiştiği söylenebilir. Yapılan çalışma ile kadınların yaptıkları işin riskleriyle ilgili bilgi ve algı düzeyleri ve mevcut bilgi düzeylerinin algı düzeylerini etkileme oranlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

2.1. İş Sağlığı ve Güvenliği

İlk yazılı kaynaklara bakıldığında M.Ö. 2000’lerde Babil İmparatorluğu kurucusu Hamurabi Kanunlarında İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda hükümler bulunduğu görülmektedir. Devamında Herodot çalışanların verimli olabilmeleri için enerjisi yüksek besinlerle beslenmeleri gerektiğini belirten uyarıları söz konusudur. Toksikoloji alanında ilerlemelerle birlikte, kurşunun zararları ve korunma yöntemleri, çalışma ortamındaki tozlardan korunma, demircilerde oluşan göz rahatsızlıkları, sürekli ayakta çalışanlarda oluşabilecek rahatsızlıklar, madencilerin karşılaşmış oldukları hastalık tanımlamaları, iş hastalıkları ve sağlık gibi konular gündeme gelmiş ve çözüm yolları aranmıştır. Bu çalışmalarda önlemlerden çok tazminat unsuru öne çıkarılmıştır. İş güvenliğine ilişkin çalışmalar yapılmasında ve fabrikalarda revirlerin oluşturulmasında yapılan yasal düzenlemeler etkili olmuştur. Fabrikalardaki önlemlere yönelik çalışmalardan biri de Percival Pott tarafından yapılmıştır. Percival Pott çalışmasında baca temizleyicilerinin yakalandığı kanser hastalığının azaltılabilesi için çaba sarf etmiş ve sonuçta İngiliz Parlementosu’nun 1788’de kabul ettiği Baca Temizleyicileri Yasası ile 1833’de kabul gören İngiliz Fabrikaları Yasasının çıkarılmasında etkili olmuştur. İşçi sağlığı ve güvenliği konusunda önemli çalışmalarda bulunan araştırmacılardan birisi de Bernardino Ramazzini (1633-1714) ile İtalya’da başlamıştır, Ramazzini “De Morbis Artificum Diatriba” adlı eserinde iş kazalarının önlenmesi için, işyerlerinin önlemler alması gerektiğine ilişkin önerilerde bulunmuş ve bu nedenle iş sağlığı ve güvenliğinin kurucusu sayılmıştır. Gelişmelerin devamı sanayi devrimi sonrasında İngiltere’de olmuştur. İşyeri sağlığının ciddi şekilde ele alındığı yasal düzenlemeler 19. YY sonrasında yapılmıştır (Şahingöz ve Şık, 2015).

Sanayi devrimiyle beraber makineleşmenin artmasının yanı sıra, insanların üretimdeki yerlerinin değişmesi ve zamanla teknolojiye meydana gelen gelişmeler de işyerlerinde tehlike ve risklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Piyal, 1994;

Durmuşoğlu, 2008'den). Bunlara ek olarak fabrikalaşma, şehirleşme, gazetelerin gelişmesi ve sosyal konulara önem veren grupların meydana gelmesiyle birlikte politik baskı grupları sorunların ele alınmasını sağlamıştır (Şahingöz ve Şık, 2015). Ayrıca yaşanan gelişmeler de iş hayatı kavramıyla alakalı bakış açılarının değişmesine neden olarak; çalışma hayatında kullanılan makineler, araç gereç ve kimyasallar çalışanlar için yeni riskler oluşturmuş, uzun çalışma saatlerinin, çocuk işçi çalıştırma, çalışma şartlarının ağırlaşması devlet tarafından müdahaleyi gündeme getirmiştir. Uluslararası alanda Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization-ILO) 1919 yılında ilk olarak Bileşmiş Milletlere bağlı olarak kurulmuş, sonrasında bağımsız kuruluş haline gelerek iş sağlığı ve güvenliği alanında da önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir (Baybora, 2013).

ILO'nun özgün ve en önemli görevi uluslararası çalışma standartlarının düzenlenerek geliştirilmesi ve izlenmesi olup konu alanları; zorla çalıştırmanın kaldırılması, örgütlenme özgürlüğü ve hakkı, en az çalıştırma yaşı ve çocuk işçiliğin kaldırılması, ayrımcılığın yasaklanarak, eşit iş karşılığında kadın ve erkeklerin eşit ücret almasına ilişkin talimatlar çalışma yaşamının temel haklarını kapsamaktadır. ILO sözleşmeleri; iş gücü piyasası, ücretlendirme, çalışma ve dinlenme saatleri, istihdam ve eğitim, sosyal güvenlik, toplu iş ilişkileri, işyeri sağlığı ve güvenliği gibi standartlara atıf yapmaktadır (Sengenberger, 2014).

Türkiye'de de sanayileşme ile birlikte işçi sayısının artmasıyla beraber iş sağlığı ve güvenliği sorunları meydana gelmeye başlamıştır. İşçi sağlığı, iş güvencesi, çalışma koşulları gibi hakların yazılı olduğu ilk metin "Dilaver Paşa Nizamnamesi" olarak bilinen "Ereğli Meden-i Hümayun İdaresinin Nizamnamesi"dir. İkinci önemli belge "Maadin Nizamnamesi" iş güvenliğine ilişkin hükümler getirmiştir. 1926 yılında 181 Sayılı Borçlar kanununun yürürlüğe girmesiyle iş sağlığı ve güvenliği konusunda ayrıntılı hükümler getirilmiş, 1930 tarihli 1580 sayılı Belediyeler Kanunu'nda teftiş ile ilgili hükümlere yer verilmiştir. 1930 tarihli 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile birlikte çocuk ve kadın işçilerin korunması, işyeri hekiminin bulundurulması, bazı işyerleri için

büyükliklerine göre revir ve hastanelerin açılması hükümleri yer almıştır. İş sağlığı ve güvenliği kavramını ayrıntılı olarak düzenleyen İş Kanunları çeşitli zamanlarda yürürlükte kalmış, son olarak 4857 sayılı İş Kanunu 2003 yılında yürürlüğe girmiş, 6331 Sayılı İş sağlığı ve Güvenliği Kanunu ise 2012 yılında yürürlüğe girmiştir (Şahingöz ve Şık, 2015).

İşyerlerinde mevcut risk ve tehlikeler ışığında sağlık ve iş arasındaki ilişkinin karmaşık yapısı kavramların tekrar tanımlanmasını sağlamıştır (Piyal, 1994: Durmuşoğlu, 2008'den). İş sağlığı ve güvenliği kapsamında farklı iş kolları ve işyerlerinde mevcut tehlikeler oluşabilecek riskler, gerçekleşen kazalar çeşitli durum ve koşullar sonucunda yapılan tanımlamalarda çeşitli değişiklikler yapılmış olup aşağıda kavramlara ilişkin çeşitli tanımlamalara değinilmiştir.

Sağlık kavramı, sadece hasta veya sakat olmama hali değil, aynı zamanda tam bir fiziksel, zihinsel ve sosyal refah durumunu ifade etmektedir (WHO, 2019). Bu kapsamda iş sağlığı kavramı sadece fiziksel anlamda yaşam ve vücut bütünlüğünün korunmasını değil, psikolojik ve sosyal anlamda da sağlığı tehdit edebilecek her türlü etkene karşı önleyici tedbir ve yaklaşımların benimsenmesi gerekliliğini ifade etmektedir (Çalışkan, 2020).

İnsanı koruma amacıyla olan iş güvenliği kavramı ise iş kazaları, tehlike ve riskleri kabul edilebilir seviyeye indirebilmek amacıyla bilimsel araştırmalara dayalı güvenlik önlemlerinin belirlenerek uygulanmasını ifade etmektedir. Tüm sektörlerde ve her işyerinde iş güvenliğinin sağlanması, koruma ve gereken önlemlerin alınmasıyla gerçekleştirilebilir. Mühendislik, tıp, işletmecilik, ergonomi, ekonomi, fizik, kimya, hukuk, istatistik gibi bilim dallarıyla ilişkili yönleri olduğundan sistemli şekilde çalışılırsa başarı elde edilebilir (Demircan, 2008). İş güvenliği mümkün olabilecek en üst düzeyde güvenli, sağlıklı ve verimli iş ortamı oluşturarak, iş şartlarının olumsuz etkilerinden çalışanların yanı sıra üretimi de korumayı, böylelikle ülke ekonomisine de destek olmayı amaçlamaktadır (Karamık ve Şeker, 2015).

İş sağlığı sağlıklı olarak yaşanan çevrede yürütülmesi gereken sağlık kurallarını ifade ederken; iş güvenliği kavramı ise, çalışan bireylerin iş kazası yaşamalarını önleyebilmek maksadıyla çalışma ortamının güvenli hale getirilmesi için alınması gereken önlemler şeklinde ifade edilebilir. Bu kapsamda iş sağlığı sağlık kurallarını kapsarken, iş güvenliği çalışılan ortamda oluşabilecek tehlikelerin en alt seviyeye indirilmesi ve risklerin ortadan kaldırılmasını sağlayacak faaliyetlerin tamamını ifade etmektedir (Şahingöz ve Şık, 2015). İş sağlığı ve güvenliği kavramı çalışanların çalışma alanlarında işlerini gerçekleştirdikleri esnada oluşabilecek tehlikelerden ve sağlığına zarar verebilecek faktörlerden korunmasının yanı sıra risklerin azaltılarak işyeri ortamının da iyileştirilmesini hedef alan sistemli bilimsel çalışmaların tamamıdır (Balkır, 2012). İş Sağlığı ve güvenliği; çalışma alanlarında iş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenmesi kapsamında bütün faaliyetleri içeren bir konu olup, iş görenler ve işverenlerin etkin iletişimi, eşgüdümü ve katılımıyla yönetilebilecek bir yapıyı ifade eder (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019).

İş sağlığı ve güvenliği; işyerlerinde iş kazalarının ve meslek hastalıklarının önlenmesi için gerekli bütün faaliyetleri kapsayan bir konu olup, işveren ile çalışanın etkin iletişimi, koordinasyonu ve katılımıyla yönetilebilecek bir yapıdır.

İş sağlığı ve güvenliğinin üç temel amacı vardır. Bunlar; sağlık, güvenlik ve refahı sağlayarak, sağlık ve güvenlik risklerine karşı, güvenli ve sağlıklı bir çalışma ortamı oluşturarak çalışanların korunması; kaza ve istenmeyen olayları önceden tespit ederek önlemleri alıp zarar ve ödemeleri önlemek yoluyla işletmenin korunması ve verimi arttırma üretim devamlılığı sayesinde üretimin korunmasıdır (Şahingöz ve Şık, 2015).

2.1.1. İş Kazası ve Meslek Hastalıkları

5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun'un 13. Maddesine göre iş kazası; sigortalının işyerinde bulunduğu esnada, işveren tarafından yürütülmekte olan iş nedeniyle kendi adına ve hesabına bağımsız çalışıyor

ise yürütmekte olduğu iş sebebiyle, bir işverene bağlı olarak çalışan sigortalının görevli olduğu işyeri dışında başka bir yere gönderilmesi nedeniyle asıl işini yapmadığı esnada geçen zamanlarda, emziren kadın sigortalının iş mevzuatı gereğince çocuğuna süt vermek için ayrılmış olan sürelerde, sigortalıların işveren tarafından sağlanan bir taşıt ile işin yapıldığı yere gidişi veya gelişi esnasında meydana gelen ve sigortalıyı hemen ya da daha sonra bedenen veya ruhen engelli hale getiren olaylar şeklinde tanımlanmaktadır (Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 2006).

İş kazaları sonucunda; yaşamını yitiren işçinin ailesi hem kaybettiklerinin acısını çekmekte hem de gelirlerinde azalışla birlikte maddi ve manevi anlamda yıkıma uğramaktadır. İşçinin sosyal güvencesinin olmaması durumunda herhangi bir ödenek de alınamamaktadır. Kazaya uğrayan işçinin yaralanması durumu ise beden ve ruh sağlığında ciddi kayıplara neden olmaktadır. İş güvenliği ve işgücü verimliliği arasında etkileşim olduğundan, güvence altında çalışan işçilerin verimlilikleri daha yüksek olmaktadır. Aksi durumda gerçekleşen kazalar iş akışını da olumsuz yönde etkilemekte, işçi ve işletmeye maliyetlerinin yanı sıra ulusal ekonomiye de maliyeti bulunmakta ve üretken kapasitesini olumsuz etkilemektedir. Ulusal kalkınmayı engelleyici ve ulusal refahı azaltıcı etkisi olan iş kazaları ülke kaynaklarının yok olması, işgücü ve işgünü kayıplarına neden olmaktadır (Aydın, 2013).

İş kazalarının dört nedeni bulunmakta ve bunlar 4M olarak adlandırılmaktadır. Bunlar, insan (man), makine (machine), çevre (media), yönetimdir (management). İnsan etkeninde; fiziksel, psikolojik nedenler ve işyeri önemli olup uykusuzluk, dikkatsizlik, yorgunluk, üzüntü, hastalık vb. nedenlerdir. Makine etkeni; arızalı ekipman, kontrol ve bakım eksikliği, eksik veya kusurlu olan koruyucu donanımlar, makine ve ekipmanların hatalı şekilde yerleştirilmesini ifade etmektedir. Çevre faktörü; çalışma bilgisinin yetersizliği, uygun olmayan çalışma alanı ve metodudur. Yönetim ise; eğitim eksikliği, talimatların yokluğu veya uygulanamaması, iş gereklerine uygun olmayan personel istihdamı, yetersiz

yönetim, sağlık kontrollerinin yetersizliği, eksik güvenlik yönetim planı gibi faktörlerdir (Akıllı ve Aydoğdu, 2014).

Meslek hastalığı, sigortalının çalıştığı iş veya yaptığı işin niteliğinden kaynaklanan tekrarlanan bir sebeple veya işin uygulama şartları yüzünden uğradığı geçici ya da sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal engellilik halleri şeklinde tanımlanmaktadır (Sosyal Sigorta Sağlık İşlemleri Tüzüğü, 1972).

Meslek hastalıkları; kimyasal madde kaynaklı hastalıklar, mesleki cilt hastalıkları, mesleki bulaşıcı hastalıklar, pnömokonyozlar ve diğer mesleki solunum sistemi hastalıkları, fiziki etkenlerle olan meslek hastalıkları olmak üzere beş gruba ayrılmaktadır (Sosyal Sigorta Sağlık İşlemleri Tüzüğü, 1972).

Çalışılan ortamlarda fiziksel, kimyasal, mekanik veya ergonomik pek çok etken çalışanlar üzerinde doğrudan veya dolaylı etkilere neden olabilmektedir. Olumsuz çalışma koşulları ile doğrudan etki sonucu kısa süre içerisinde oluşan zehirlenmeler veya uzun süreli meslek hastalıkları oluşabilmekte, dolaylı olarak ise iş kazaları meydana gelebilmektedir (Aydın vd., 2013). İki kavrama bakıldığında ikisinin de güvensiz ve sağlıksız çalışma koşullarından kaynaklı olarak ortaya çıktığı, ancak iş kazalarının ilgili zamanda birden gelişebilen bir olgu olduğu görülürken; meslek hastalıklarının çalışanların yaptıkları iş dolayısıyla zaman içerisinde ortaya çıkabilen sağlık problemlerini gösterdiği söylenebilir.

Örneğin; radyasyona maruz kalınan bir çalışma ortamında çalışanın koruyucu donanımının bozulmasıyla radyasyona maruz kalıp yaşamını kaybetmesi bir iş kazası olarak nitelendirilirken; aynı işi gerçekleştiren çalışanların ileriki zamanlarda kanser hastalığına yakalanmaları meslek hastalığı olarak tanımlanır (Sadullah, 2008; Özaslan, 2011'den).

Sosyal korumanın iş kazaları ve meslek hastalıkları yönünden iki başlık altında incelenmesi mümkündür. Bunlardan ilki, iş kazaları veya meslek hastalıkları oluşmadan önce, gereken önlemlerin alınması sonucunda risklerin önlenmesidir. İkincisi ise iş kazaları veya meslek hastalıkları oluşuktan sonra çalışanların veya ailelerinin sağlık giderleri ve oluşacak gelir kayıplarının karşılanmasıdır. Şüphesiz

ki çalışma ortamının güvenli hale getirilmesi ile iş kazaları ve meslek hastalıkları meydana gelmeden önce riskleri yok etmek sosyal koruma bakımından önem taşımaktadır (Karadeniz, 2012).

Türkiye’de çalışanların iş kazasına uğramalarının engellenmesi kapsamında 4857 sayılı İş Kanunu ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu yürürlükte bulunmakta ve iş kazalarının en alt düzeye indirilebilmesi için gereken düzeltmeler yapılmaktadır. Alınan önlemlerin uygulanması ve denetimlerinin yapılması önem arz etmekte olup, sağlığı olumsuz yönde etkileyebilecek iş kazaları ve meslek hastalıklarının mesleğe özgü olduğu ve önlenilebileceğinden mümkün olan en alt seviyeye indirilebilmesi için ortak çaba sarf etmek gerekmektedir.

2.1.2. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Önemi

İnsanların bazı temel ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçlar durum ve koşullara göre değişiklik gösterebilir de ihtiyaç teorileri konusunda en fazla kabul gören Abraham Maslow tarafından geliştirilen ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramıdır. Maslow’un ihtiyaçlar teorisi insan doğasına ilişkin üç temel varsayıma dayanmaktadır (Ünsalan ve Şimşeker, 2013). Bunlar;

- İnsanların tam manasıyla tatmin edilemeyecek ihtiyaçları bulunmaktadır.
- İnsanlar tatmin edilmemiş olan ihtiyaçlarıyla harekete geçer veya davranışları etkilenir
- İnsanların ihtiyaçları aşağıdan yukarıya doğru önem derecesine göre merdiven basamakları şeklinde sıralanmış olup kişiler birincil ihtiyaç karşılanmadığı sürece ikincil ihtiyaçlarını karşılamak için motive olmayacaktır. Ancak birincil ve ikincil ihtiyaçlar bireyden bireye, durum veya koşullara göre yer değiştirebilir.

Birincil ihtiyaçlar içerisinde yer alan güvenlik ihtiyacı ile çağlardan beri insanlarda bulunmaktadır. İnsanlar kendilerini dışarıdan gelen tehlikelere karşı korumak ve güvende hissetmek istemişlerdir. Günümüzde de bireyler çalıştığı ortamda güvende hissetmiyorsa öncelikle bunun güvence altına alınması gerekmektedir. Bu ihtiyaç karşılandıktan sonra birey diğer ihtiyaçlarını elde etmek için motive olacak ve çaba gösterecektir.

İş kazalarının oluşmasında pek çok neden etkili olabilir. Ülkelerin sanayileşme şekilleri, işletme türleri, araştırma ve istatistik yetersizliği, denetim eksikliği, çalışanlarda iş sağlığı ve güvenliği bilincinin olmaması bazı nedenler olarak sayılabilir. İşletmelerin üretim gerçekleştirirken oluşabilecek olumsuzlukları yok edebilmeleri uygulayacakları korunma ve önleme politikalarına bağlıdır. Aynı zamanda ülkenin gelişmişlik düzeyi, doğal kaynaklar makine ve teçhizatların doğru kullanımı ve insan gücünün korunması etkili ve verimli çalışmayı sağlamaktadır. Çolak ve Çetin (2017)'in yaptıkları araştırma sonucuna göre de işyerinde mevcut iş sağlığı güvenliği uygulamalarının kaliteyi ve iş verimini olumlu etkilediği, toplumsal algı oluşturma gelecekte çalışanlara fayda sağlayacağı ancak denetimlerin yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışan bireylerin sağlık imkanlarını geliştirmek, olumsuz çalışma koşullarına ilişkin riskleri ortadan kaldırmak, çalışanları kapasitelerine uygun işlerde çalıştırmak, yorgunluğu azaltarak verimlilik seviyesini arttırmak, yapılan iş ile işçinin uyumunu sağlamak, kaza veya hastalıkları önlemek, işverenlerin çalışanları için gereken önlemleri alması gibi faktörler çalışanlarda kendilerine değer verildiği hissi uyandıracaktır. Bu durum çalışanların motive olmalarını sağlayacak böylelikle hem çalışanların verimlilikleri artacak hem de işyeri verimliliğini de arttıracaktır. İş yerinde gerçekleşen kazalar sonucu yaralanmalar, sakatlıklar, işe devam edememe veya hastalık durumlarının yanı sıra gerçekleşmesi dahi güvensiz olan çalışma ortamları çalışanlar üzerinde olumsuz etkiye neden olacak motivasyonları düşen çalışanlar verimliliği de olumsuz yönde etkileyecektir (Akkaya, 2007).

Çalışma hayatında bu kadar önemli olan kavrama gereken önemin verilmesi çalışanlar, işverenler ve ülke açısından önem arz etmektedir. Bu kapsamda 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu iş sağlığı ve güvenliği konusunda ilk aşamada tehlike kaynaklarının yok edilmesi ve işverenlerin gerekli önlemleri alması zorunluluğunu getirmiştir (Korkmaz ve Avsallı, 2012).

6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile geleneksel yaklaşımdan çağdaş güvenlik yaklaşımına geçilerek kazalar olmadan önlem almayı hedefleyen bir yaklaşım oluşturulmuştur. Geçirilen iş kazalarının iş güvenliği tedbirlerine uyulması ve gereken eğitimlerin verilmesi ile önlenmesi mümkündür. Bu kapsamda tedbirlerin uygulanması ile görünür veya gizli maliyetlerin önüne geçilerek hayatını yitiren veya iş göremez hale gelen çalışanlar ve yakınlarının yaşadıkları kayıpların önüne geçilebilecektir. İş sağlığı ve güvenliği çalışmalarının temel amacı çalışanların güvenli ve sağlıklı bir ortamda çalışmaları ve mesai bitiminde evlerine, ailelerine zarar görmeden ulaşmalarını sağlamak şeklinde ifade edilebilir. İş sağlığı ve güvenliği kavramının bir zorunluluk değil iyileştirici ve geliştirici bir yaklaşım olarak benimsenmesi, çalışanların sağlık ve güvenliklerini destekleyen bir araç olarak görülmesi daha doğru olacaktır. İş güvenliği kapsamında yapılan çalışmaların ek maliyet kalemi olarak görülmesinden ziyade uygun olmayan sağlıksız ve gereken önlemler alınmamış bir çalışma ortamında oluşacak risk ve tehlikelerin iş kazası ve meslek hastalıklarına neden olacak ve ek maliyetler getirecektir (Akıllı ve Aydoğdu, 2014).

Bu kapsamda çalışanların karşılaşabilecekleri iş kazaları veya meslek hastalıklarının önlenmesine ilişkin risklerin kabul edilebilir seviyeye indirilmesi iş sağlığı ve güvenliği ile mümkün olabilmektedir. Bu nedenle gerek çalışanların gerekse işverenlerin bu konuda çıkan yasal mevzuatları takip etmesi, uygulaması işgörenlerin de işlerinin gerektirdiği önlemleri alarak çalışmaları sonucunda daha güvenilir bir çalışma ortamının yaratılabileceği söylenebilir.

2.2. Tarım Sektöründe İş Sağlığı ve Güvenliği

2.2.1. Tarım Sektöründe Riskler

Risk; tehlikeli bir olay veya maruz kalma sonucunda meydana gelme olasılığı ile olay ya da maruz kalma durumunun yol açabileceği yaralanmalar ya da sağlık bozulmasının ciddiyet derecesi birleşimidir. Tehlikelerden kaynaklanacak kayıp, yaralanma veya farklı zararlı sonuç oluşma ihtimalini ifade etmektedir (Şahingöz ve Şık, 2015).

2.2.1.1. Fiziksel Risk Etmenleri

Fiziksel risk etmenleri; gürültü, titreşim, aydınlatma, termal konfor olarak sınıflandırılabilir.

a) Gürültü

En sık karşılaşılan fiziksel risk etmeni içerisinde yer alan gürültü; istenmeyen ve rahatsız edici sesler olarak tanımlanabilir. Gürültüler işgörenlerin verimliliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Tarım sektöründe çalışanların yaklaşık üçte biri 90 dB(A)'dan fazla gürültüye maruz kalmakta, bazı tarımsal faaliyetlerde gürültü kaynağının 100-110 dB(A) seviyesine kadar çıktığı düşünüldüğünde, çalışanların gürültüye maruz kalma sonucunda işitme kaybı yaşamaları sık karşılaşılan bir durumdur (Sert ve Nazlıoğlu, 2016).

Gürültüye maruz kalınması sonucunda ortaya çıkabilecek rahatsızlıklara bakıldığında (İSGB, 2015);

- İşitme Kaybına Etki Eden Faktörler: Gürültüyü oluşturan sesin şiddeti ve frekans dağılımı, gürültüye maruz kalan kişinin yaşı, cinsiyeti, gürültüden etkilenme süresi ve gürültüye karşı kişisel duyarlılık etkili olmaktadır.
- Gürültülü Ortamlarda Kalan veya Yaşayan Bireylerde Ortaya Çıkabilecek Rahatsızlıklar: Odaklanma sorunları, uyku bozuklukları, tepki verme kapasitelerinde zayıflama, yorgunluk, merkezi sinir sistemi

bozuklukları, baş ağrıları, stres, metabolik ve hormonal bozukluklar görülebilmektedir.

- Aniden Şiddetli Gürültüye Maruz Kalan Bireylerde Ortaya Çıkabilecek Rahatsızlıklar: Tansiyon yükselmesi, kan dolaşımı bozukluğu, solunum hızında değişme, terleme gibi durumlar görülebilmektedir.

Gürültüden kaynaklanan riskleri ortadan kaldırmak veya korunmak için teknik, idari ve tıbbi önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu kapsamda ilk olarak toplu korumaya önem verilmeli, gürültü seviyesinin limitler altında tutulması gerekmektedir. Limit değerlerde düşürülme yapılamadığı durumlarda kişisel koruyucu donanımlar kulaklıklar ve kulak tıkaçları kullanılmalıdır (Sert ve Nazlıoğlu, 2016).

b) Titreşim

Titreşimin sağlık yönünden etkilerine bakıldığında; el-kol titreşiminin sağlık etkileri ve bütün vücut titreşiminin sağlık etkileri bulunmaktadır. Bunlar; parmaklarda his kaybı, dokunma duyusu kaybı, kan dolaşımının bozulması, el ve koldaki eklemlerde ağrı ve tutukluk, el ve kollarda sinir ve kas harabiyetine bağlı olarak gelişen güç kayıpları, bel fıtığı, disk kaymaları, eklemlerde ufalanma, omurgada bozulma, kas iskelet sistemi ağrıları, mide rahatsızlıklarıdır (Sert ve Nazlıoğlu, 2016).

El kol titreşimi ve bütün vücut titreşimi için maruziyet sınır ve eylem değerleri (İSGB, 2015);

- El- kol titreşimi için; sekiz saatlik çalışma süresi için maruziyet sınır değeri; 5 m/s^2 ., eylem değeri: $2,5 \text{ m/s}^2$.
- Bütün vücut titreşimi için; sekiz saatlik çalışma süresi için maruziyet sınır değeri; $1,15 \text{ m/s}^2$., eylem değeri: $0,5 \text{ m/s}^2$.

Farklı ülkelerde traktör sürücülerine yönelik yapılan incelemelerin sonuçlarına bakıldığında, normalin üzerinde omurga disklerinde rahatsızlıklar olduğu, kronik artroz mide-bağırsak ülserine rastlanılmıştır. Bunun yanı sıra hemoroid ve prostat oranının da yüksek olduğu görülmüştür. Bu kapsamda titreşime maruz kalma sonucunda oluşabilecek sağlık sorunlarına yönelik önlemler almak gerekmektedir. Alınacak önlemlerde ilk olarak yalıtım akla gelmektedir. Ancak tarım makinelerinde ciddi boyutta yalıtım sorunları bulunmakta olup makinelerin tasarımları ve yerleştirilmeleri uygun olarak gerçekleştirilerek titreşimin kaynağında yok edilmesi sağlanmalıdır. Titreşimi önleme durumunun bulunmadığı yerlerde ise titreşimi azaltan el koruyucularının kullanılması gerekmektedir (Sert ve Nazlıoğlu, 2016).

c) Aydınlatma

İş kazalarını azaltma ve yapılan işlerin etkin şekilde gerçekleşmesinde aydınlatma önemli bir faktördür. Seçilen aydınlatma yönteminin işin yapıldığı alan, işin türü vb. faktörlere de dikkat ederek ayarlanması yapay aydınlatmanın çalışanların direk gözüne gelmemesi veya çalıştıkları alanları gölgeleri düşmeyecek şekillerde olması, geçiş koridorları veya alanlarda ışıkların çalışanları rahatsız etmeyecek şekilde düzenlenmiş olması gerekmektedir (Onur, 2012).

d) Termal Konfor

Termal konfor işyerinde çalışanların büyük bir kısmının nem, sıcaklık, hava akımı, radyant ısı gibi iklim koşulları yönünden bedensel ve zihinsel faaliyetlerini gerçekleştirirken belirli düzeyde rahat olmasını ifade eder (İSGB, 2015). İdeal ortam sıcaklığı 18-24 °C olmakta ve 24 °C'nin üstündeki sıcaklıklarda vücutta fiziksel yorgunluk başlamaktadır, 10-30 °C aralığının dışındaki durumlarda zihinsel etkinlik, el kuvvetliliği ve dokunma duyarlılığı azalmaktadır. En ideal hava nemi ise %30-%70 aralığındadır (Sert ve Nazlıoğlu, 2016).

Termal riskler ölüme dahi neden olabilecek, sağlık ve güvenlik sorunlarına yol açabilecek, önemsememe veya bilgi yetersizliği gibi nedenlerle çoğu zaman gözden kaçırılan risklerdir. Erken tanı konarak müdahale edildiğinde kolay bir şekilde önlenebilecek meslek hastalıkları grubu içerisinde yer almaktadır. Çalışma ortamlarında termal konfor sağlandığında verimli çalışma ortamı oluşturulmuş olacaktır (Beyan vd., 2017).

Tarım sektöründe çalışanlar genellikle açık havada çalıştıkları için termal konfor koşullarından olumsuz yönde etkilenmekte, aşırı sıcak, nem, rüzgar ve soğuğa maruz kalmaktadırlar. Yaşanan ani hava değişimleri vücudu olumsuz etkilemekte çalışanların işe uyum sağlamalarını zorlaştırmaktadır. Sıcak ortamlarda çalışma; terleme, damarlarda genişleme ve ısı kaybının yaşanmasına bunun sonucunda da ısı yorgunluğu-krampi, yorgunluk, sıcak çarpması gibi sağlığı olumsuz yönde etkileyecek durumlara neden olmaktadır. Çok soğuk havaya maruz kalmak ise çalışanlarda dikkat dağınıklığı ve zihinsel çalışmaların olumsuz etkilenmesi gibi durumlarla karşılaşmasını sağlar (Sert ve Nazlıoğlu, 2016).

2.2.1.2. Kimyasal Risk Etmenleri

a) Zirai Mücadele İlaçları

Tarımsal üretimde üretim miktarını arttırabilmek için bitki hastalıkları, zararlılar ve yabancı otlara karşı kimyasal karışımlar olan pestisitler kullanılmaktadır. İnsektisitler; böceklerle karşı, fungusitler; küflere karşı, herbisitler ise zararlı otlara karşı kullanılmaktadır. Ayrıca kenelere karşı akarisitler, yaprak bitkilerine afisidler, kurtçuklara nematisitler, sümüklü böcek ve salyangozlara karşı mollusidler, kemirgenlere karşı rodentisitler gibi pestisit çeşitleri kullanılmaktadır (Bulduk, 2010).

Tarım ilaçları çiftçiler tarafından daha fazla ürün elde edebileceklerini düşündükleri için bol miktarda kullanılmaktadır (Bulduk, 2010). Tarımsal faaliyetlerde pestisitlere maruz kalınması sonucunda; göz, cilt ve solunum yolu problemleri, kusma, ishal, baş ağrısı, alerjik tepkiler, kaslarda zayıflama, saldırgan

davranışlar, depresyon, parkinson, mutasyon, el ayak koordinasyonunda sorunlar ve kanser (lenfoma, lösemi, beyin ve yumuşak doku kanserleri gibi) gibi akut veya kronik sağlık problemleri ortaya çıkabilmektedir (Sert ve Nazlıoğlu, 2016). Bu nedenle uygun dozlarda, yöntemlerle ve gereken koruyucu donanımlarla ilaçlamaların yapılması gerekmektedir.

Tarım ilaçlarının fazla miktarda kullanılması hem uygulayan çalışanın iş kazası veya meslek hastalığıyla karşılaşma riskini artırırken hem de çevreye verdiği zararlarla beraber meyve, sebze veya tahılları tüketen kişilerde de zararlı etkenlere maruz kalmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle tarım ilaçlarının öncelikle bilinçli kullanılmasının sağlanması gerekmektedir. Bunun yanında koruyucu ekipman, koruyucu kıyafet, gözlük, ayakkabı vb. kullanılması gerekmektedir (Akpınar ve Özyıldırım, 2016).

b) Gaz ve Tozlar

Tarım sektöründe çalışanların etkilenebileceği gaz ve tozlar, yeşil yemlerin depolandığı alanlarda ve silaj depolarında oluşabilmektedir. Bunun yanında hububat, yeşil yem ve hayvan barınaklarındaki bitki atıklarının işlenmesi esnasında biyolojik tozlarda oluşabilmektedir. Bunlar gözlerde akciğerde ve deride sağlık sorunlarına yol açabilmektedir. Gaz ve tozların özellikle silo, sera ve ambarlar gibi kapalı olan çalışma ortamlarında etkileri daha fazla olmaktadır. Bu etkileri azaltabilmek için filtreli olan maskelerin kullanımı ve motorlarda gereken yapısal değişikliklerin uygulanması, kapalı alanlarda ise havalandırmanın iyi sağlanması gerekmektedir (Sert ve Nazlıoğlu, 2016).

2.2.1.3. Tarım Makineleri Kaynaklı Riskler

Eski çağlardan beri tarımsal faaliyetlerde pek çok araç gereç kullanılmıştır. Günümüzde teknolojinin de gelişmesiyle beraber insanın iş yükü biraz daha azalmış, ekim işleminden hasat dönemine kadar geçen zamanda yapılan bütün işler makineler ile yapılmaya başlanmıştır. Makineleşmeyle beraber zamandan tasarruf sağlanması

avantaj olarak görülmekle beraber, pek çok riski de beraberinde getirmiştir. Bu nedenle tarımsal makineleri kullanan bireylerin iş sağlığı ve güvenliği açısından riskleri doğru şekilde anlamaları ve iyi bilmeleri gerekmektedir (Anonim, 2019).

Tarım makinelerinde, keskin köşeler, dişliler, zincirler, dönen miller, hareketli bıçaklar ve kaldıraçlar bulunduğundan çalışma esnasında kişiler sürekli tehlike altında bulunmaktadır. Makine üzerinde çalışırken düşme veya yakınında olma sonucunda ölümler yaşanabilmektedir. Biçerdöver, biçme makinesi traktör, öğütücü, kıyma makinesi, matkap vb. makineler birbirinden farklı görünmelerine karşın güvenlik kapsamında aynı riskleri taşımaktadır. Tarımda makinelerden kaynaklanan tehlike ve risklerin en önemlileri sıralanacak olursa; sıkışma, kesilme, ezilme, makinelerin içine çekilme, parçalanma, serbest dönen parçalar, birikmiş enerji, gürültü, titreşim, yanma, çalışma esnasında etrafa fırlatılan çakıl, taş gibi nesnelere maruz kalmaktır. Traktör kullanırken; devrilme, ezilme, kuyruk miline yakalanma, kayma, düşme, gürültü ve titreşim sağlığı tehlikeye atan risk ve tehlikelerdir. Bu nedenlerle tarımsal makinelerle çalışanların giydikleri kıyafete dikkat etmeleri, yırtık, sökük ve bol elbiseler giymemeleri gerekmektedir. Aynı zamanda kişilerin kaza risklerini azaltabilmek için makinelerin güvenilir kullanımları hakkında bilgi verilerek bilgi kaynaklarının arttırılması sağlanmalıdır (Sert ve Nazlıoğlu, 2016).

2.2.1.4. Uygun Olmayan Ergonomi

Yüksek beden gücü isteyen her iş kolunda ergonomi ön planda tutulmalıdır. Tarım sektörü de yüksek beden gücüne ihtiyaç duyulan bir sektör konumunda olup, uzun çalışma saatleri, uygun olmayan pozisyonlarda çalışma gibi durumlar kas-iskelet sistemi ile ilgili çalışanların sorun yaşamalarına sebebiyet verebilmektedir. Ağır yük kaldırma, desteksiz çalışma, duruşlar, alet ve ekipmanların titreşimi gibi nedenler ise uzun vadede sağlık sorunlarına neden olmaktadır. Ayrıca çalışmakta olan alet ve ekipmanlar için önlem alınması çalışanların güvenliğini sağlayarak

burkulma, incinme vb. durumlarda acil müdahale etme gereği de göz önünde bulundurulması gereken konulardandır (Çamurcu ve Seyhan, 2015).

Tarım sektöründe çalışanların ergonomik anlamda oluşabilecek şikayetlerini engellemek ve iş sağlığı ve güvenliği açısından riskleri azaltabilmek açısından çözüm yollarına bakıldığında (Sert ve Nazlıoğlu, 2016);

- Çalışma araçlarının omuz seviyesinin aşağısında olmasına,
- Tekrarlayan işler arasında yeterli süreyle dinlenme aralarının olmasına,
- Çalışanlar arasında rotasyon sağlanmasına,
- Eğilerek veya çömelerek değil bacaklardan destek alarak kaldırma yapılmasına,
- Meyve ve sebzelerin toplanmasında yakın mesafede olunmasına,
- Ağır yüklerin kaldırılması yönünden kolay taşınabilmesi için küçük yığınlar yapılmasına,
- Ağır yüklerin taşınmasının özel olarak tasarlanmış taşıma araçları/el arabaları/paletler ile yapılmasına,
- Ağır yüklerin bir kişi tarafından kaldırılmamasına,
- Kullanılan el aletlerine ergonomik ve uygun tutacakların eklenmesine dikkat edilmelidir.

2.2.1.5. Hayvansal Kaynaklı Riskler

Çiftçilerin hayvanlara yakın mesafede çalışmaları sonucu ısırma, tepme, sert bir yere çarpma, çiftçinin kusurlu davranışı, kör noktada durmak gibi nedenlerden dolayı hayvan kaynaklı yaralanmalar olabilmektedir. Hayvan kaynaklı riskleri ortadan kaldırabilmek için; çiftçilere eğitim verilmeli, risklerden koruyucu yaklaşımlar geliştirilmeli ve risk değerlendirmesi yapılmalıdır. Hayvanlardan insanlara bulaşabilen (zoonos) hastalıklar; virüs, bakteri veya parazitten kaynaklı etkenler tarafından ortaya çıkmakta olup hayvanların salya, dışkı, kan, idrar, süt,

hayvanlarla temas veya hayvansal besinlerden insanlara ağız, deri ve solunum yoluyla bulaşabilmektedir (Sert ve Nazlıoğlu: 2016).

2.2.2. Tarım Sektöründe İş Kazası ve Meslek Hastalıkları

Dünyada yaşanan iş kazalarına bakıldığında; Avrupa İş Kazaları İstatistiklerine (ESAW) göre, 2004 ve 2007 yılları arasında Avrupa Birliği'nin 15 üye ülkesinde 5 milyon işçi iş kazası geçirmiş ve yaklaşık 5.000 işçi hayatını kaybetmiştir. Hindistan ve Çin'de, ölüm ve kaza sayıları yaklaşık 8.700, Afrika kıtasında ise her yıl 54.000 kişi iş kazası sonucu hayatını kaybetmektedir. Latin Amerika ve Karayipler'de 22,6 milyon iş kazası olmakta ve yaklaşık 30.000 ölüm meydana gelmektedir (Alli, 2008).

Amerika'da tarım tehlikeli sektörler arasında yer almakta, çalışanlar ölümcül veya ölümcül olmayan yüksek risk altında görülmektedir. Bu sektör aile üyelerinin de ölümcül veya olmayan yaralanmalar için risk altında oldukları birkaç sektörden biridir. Her gün yaklaşık yüz tarım işçisi çalışma süresi kaybına uğramaktadır (NIOSH, 2019). İngiltere'de tarım sektörü önemli bir yer tutmakta çiftçiler, iş ortakları, yönetici ve eşler toplam işgücünün %62'sini oluşturmaktadır (Department for Environment, Food and Rural Affairs, 2015). 2017 yılına ait AB28 ülkelerinde gerçekleştirilen araştırmaya göre tarım, ormancılık ve balıkçılık sektöründe ölümcül olmayan kazaların %54,3 artış gösterdiği; ölümcül kazaların ise %34,5 oranında arttığı sonucuna ulaşılmıştır (Eurostat, 2020).

İş kazaları açısından olumsuz bir yapıya sahip olan tarım sektöründe ILO verilerine göre her yıl 250 milyon kişinin iş kazası geçirdiği, 335.000 ölümcül iş kazasında 170.000 tarım çalışanının hayatını kaybettiği görülmektedir. Dünya ve Türkiye'de artan nüfusla birlikte gıda ihtiyaçlarında da artış olmakta böylelikle tarım sektörü, beslenme ve istihdam kapsamında stratejik öneme sahip sektör durumuna gelmektedir. 2015 yılı itibarıyla tarım sektörü dünya istihdamında %37'lik bir paya sahip olup, 570 milyondan fazla tarım çiftliği bu istihdama ortam sunmaktadır. Gıda ve Tarım Örgütü'nün 2011 verilerine göre toplam tarımda çalışan kişi sayısı 3,3

milyar olmakta ve dünyadaki iş gücünün %40'ını oluşturmaktadır (Güğerçin ve Baytorun, 2018).

TÜİK verilerine göre 2019 yılında Türkiye'de 28 milyon çalışandan 5 milyonu tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Tarımsal Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ve tarımın payına bakıldığında 48.439 milyon dolar olup payı 6,4'tür (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2009; TÜİK, 2019). SGK 2018 verilerine göre Türkiye'de tarım, ormancılık, balıkçılık sektöründe çalışanlarda (pazara yönelik nitelikli tarım çalışanlarının) 415 kişinin iş kazası geçirdiği 1 kişinin öldüğü, kendi geçimine yönelik çiftçi balıkçı avcı ve toplayıcıların 62 kişinin iş kazası geçirdiği ölenin olmadığı, nitelik gerektirmeyen tarım faaliyetlerinde çalışanların ise 4.300 kişinin iş kazası geçirdiği 26 kişinin öldüğü görülmüştür. Meslek hastalığına bakıldığında ise sadece nitelik gerektirmeyen tarım faaliyetlerinde çalışanların 5 kişinin meslek hastalığına yakalandığı görülmüştür (SGK, 2018).

Sanayi sektöründe olduğu gibi tarım sektöründe de iş kazası ve meslek hastalıkları meydana gelmektedir. Ancak pek çoğunun istatistiklere geçmediğinden yeterli ve ayrıntılı bilgi kaynaklarına ulaşmak zordur. Tarım sektöründe çalışanlar toprağın işlenmesi, ekim, dikim, ilaçlama gibi faaliyetleri çoğu zaman tek başlarına ve uzun çalışma süresiyle yürüttüklerinden iş sağlığı ve güvenliği bakımından korumasız durumda kalmaktadırlar. Faaliyetlerin gerçekleştirilmesi sırasında uzman tarafından yönlendirme veya koruma önlemi bulunmadığından yaralanma veya tehlikelere maruz kaldıkları durumlarda tek başına mücadele etmektedirler. Bu nedenlerden dolayı tarımda mevcut olan ancak görülmeyen, duyulmayan ve dikkat çekmeyen iş kazaları ve meslek hastalıklarının bulunduğundan hareketle yapılan çalışmaya göre; katılımcıların sadece %24,1'inin eğitim aldığı iş kazası ve meslek hastalıklarıyla ilgili eğitim alanların ise %3,4'ünü oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine aynı çalışmada Trakya bölgesinde çalışanların iş kazası geçirme oranları; %29,3 iken meslek hastalığı geçirme oranları %14 olarak belirlenmiştir (Akpınar ve Özyıldırım, 2015).

Gönültaş ve ark. (2018), tarafından Adana’da 199 mevsimlik tarım işçisi ile yapılan araştırmada; katılımcıların %53.8’inin iş kazası, işle ilgili hastalık geçirdiği, ilaçlama yapan ve tarım iş makinesi kullananların iş kazası veya işle ilgili hastalık geçirmelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu, uygun olmayan yaşam alanları, sosyal ve ekonomik olumsuzluklar, iş sağlığı ve güvenliğiyle ilgili yeterli önlemin olmaması mevsimlik tarım işçilerinin kaza ve yaralanmaları açısından riskli durum oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öz (2005), tarafından yapılan çalışmaya göre; Ege bölgesinde 250 çiftçi ile görüşülmüş son beş yılda çiftçilerin üçte birinin traktör kazası geçirdiği, kazaların temel nedenlerinin çarpışma, devrilme ve çarpma olduğu ve traktör kullanımı konusunda yeterince bilinç sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Aydın ve ark. (2013), tarafından yapılan çalışmaya göre; iş kazaları ile iş sağlığı ve güvenliği eğitimi arasında ilişki olduğu saptanmıştır.

Polat (2019), tarafından yapılan çalışmada; tarım sektöründe iş kazalarının genellikle traktör devrilmesi şeklinde meydana geldiği, nedenlerine bakıldığında ise operatörlerin dikkatsizliği, iş sağlığı ve makinelerin güvenliği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları, eğitim seviyelerinin düşük olduğu söylenebilir. Ayrıca eski model traktörlerde kabinlerin olmaması yaralanma ve ölüm olaylarını arttırdığı, oluşan kazaların önemli kısmının resmiyete yansımadağı sonucuna ulaşılmıştır.

Tarım işçileri güneş altında, temel hizmetlere erişme imkanı olmadan, uygun olmayan barınma yerlerinden dolayı bel hastalıkları, eklem hastalıkları, güneş çarpması, astım, akrep-yılan zehirlenmesi vb. pek çok hastalık ve rahatsızlık geçirebilmektedirler. Aynı zamanda uzun süreli çalışma saatleri bulunan tarım işçilerinin genellikle sabah 6-7’den akşam 18-19’a kadar sürmekte ve 12 ile 14 saat arasında değişen çalışma saatlerinin yanı sıra hafta sonu da iş olduğu müddetçe ara verme, dinlenme imkanları bulunmamaktadır (Gülçubuk, 2017).

İş sağlığı ve güvenliği kapsamında güncel çalışma alanları içerisinde gözle görülebilen risklerden kaynaklanan ve farkındalığın oluşturulduğu hastalıklar dışında yer alan kas iskelet sistemi hastalıkları yer almaktadır. Kas iskelet sistemi

hastalıkları yaşam kalitesini ciddi anlamda etkilemekte ve işgücü kayıplarında önemli bir paya sahiptir. Bu hastalıkların önlenmesinde ergonomi önemli ve gelişmekte olan çalışma alanını oluşturmaktadır (ÇSGB, 2014).

2.2.3. Tarım Sektöründe İş Sağlığı ve Güvenliği, Kişisel Koruyucu Donanımlar

Tarım sektörü Türkiye’de tehlikeli sektörler arasında olup, tarımsal üretim aşamasında gerçekleştirilen faaliyetlerde mevsimsel işçilik ve aile işçiliğinin yoğunluğu, iş sağlığı ve güvenliği açısından risk oluşturmaktadır. Çalışma koşullarının ağır olması sonucunda fiziksel, kimyasal, biyolojik ve sosyal etkenlerden kaynaklanan pek çok meslek hastalığı oluşabilmekte bu nedenle tarımda çalışanların güvenli bir çalışma ortamı oluşturmaları bakımından iş sağlığı güvenliğiyle ilgili önceden tedbir almaları önemlidir (Sert ve Nazlıoğlu, 2016).

Tarım sektöründe gerçekleştirilen bazı işlerin riskleri oldukça fazla olup en riskli işler grubunda yer almaktadır. Bu sebeple iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin yapılanlar yaşamsal öneme sahiptir. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu tüm sektörleri kapsamaktadır ancak tarımda uygulanması aşamasında; kayıt dışılık, kadın ve çocuk işgücünün fazlalığı zorluk oluşturabilmektedir (Gülçubuk, 2017).

Aynı zamanda tarım sektöründe iş güvenliği sorunu bulunmaktadır. Tarım ilaçları, toza maruz kalma, makinelerin kullanımı vb. nedenler çalışanlar için önemli risk oluşturmaktadır. Sektörde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları önemli olup çiftliğe giren bütün insanlar olası tehlikelere maruz kalabilmektedir (Akpınar ve Özyıldırım, 2016). Gelişmiş ülkelerde tarımda robot ve az insan kullanımı yaygındır. Bu durum gençler için daha çekici olup üretkenlik ve karlılığı da arttırmaktadır (ILO, 2017).

Kişisel koruyucu donanım yönetmeliğinde; çalışan bireyleri yaptıkları iş kaynaklı sağlık ve güvenliklerini etkileyebilecek veya birden fazla riske karşı koruyabilen, çalışanlar tarafından takılan, giyilen, bu amaca uygun şekilde tasarımı tamamlanmış tüm alet, araç, gereç ve cihazlar kişisel koruyucu donanımlar içerisinde yer almaktadır. Bireyi aynı anda farklı risklere karşı koruyabilmek amacı ile üretici

tarafından bir araya getirilen cihaz, alet veya malzemelerden oluşan donanımların yanı sıra, belirli bir faaliyetin yapılması kapsamında korunma amacı olmadan giyilen veya taşınan donanımla beraber kullanılan ayrılabilir veya ayrılamaz nitelikte olan koruyucu cihaz, alet veya malzemeler de kişisel koruyucu donanımlardandır. Ayrıca kullanılan kişisel koruyucu donanımların rahat şekilde kullanılması ve işlevsel olması için gerekli, yalnızca bu donanımlarla kullanılabilen değiştirilebilir özelliğe sahip olan parçalar da kişisel koruyucu donanımlar içerisinde sayılmaktadır (Kişisel Koruyucu Donanımların İşyerlerinde Kullanılması Hakkında Yönetmelik, 2013).

İşletmelerde yapılacak işlerin özelliklerine uygun olarak geliştirilen kişisel koruyucu donanımların bulunmasının yanında işgörenlerin de bunların kullanımları ile ilgili bilgi sahibi olmaları ve gerekli kontrollerin de dikkatle yapılması gerekmektedir.

- El Koruyucu Donanım: Ellerde meydana gelebilecek tahriş, yaralanma vb. cilt rahatsızlıklarını önlemek için ve titreşime maruziyetin önlenemediği ya da azaltılamadığı zamanlarda titreşimi absorbe eden el koruyucuları kullanılmalıdır (Sert ve Nazlıoğlu, 2016). Böylelikle ciltte rahatsızlık oluşturabilecek tehlikeler önlenmiş olacaktır.
- Baş Koruyucu Donanım: Çevrede herhangi bir düşme riski bulunuyorsa güvenlik baretini takmak gerekmektedir. Yüksekte yapılacak işlerde çene kayışı olan endüstriyel baret kullanılmalıdır (Sezginer, 2014). Çevresel risklerin mevcut olduğu çalışma alanlarında oluşabilecek iş kazalarını önlemek için kullanılmaları gerekmektedir. Kepler, baretler, boneler, siperlikli veya siperliksiz saç fileleri baş koruyucu donanımlar içerisinde yer almaktadır (Aydoğan, 2020).
- Kulak Koruyucu Donanım: İnsan kulağında olumsuz etkileyen ve duyulması istenmeyen sesler gürültü olarak adlandırılır. Sesin şiddetini ölçen birim desibeldir. İnsan kulağının işitme eşiği 0 (sıfır) dB olup 140

dB ise insan kulağının acı eşiğini ifade eder ve kulağın bundan daha fazla ses şiddetine dayanması mümkün değildir (Sezginer S, 2014). Kulak tıkaçları, kulaklıklar, insan sağlığı için tehlike oluşturacak seslere karşı korurlar (ÇSGB, 2004).

- Göz ve Yüz Koruyucu Donanım: Toz, toprak, darbeler, sıçrayan parçalar ve kimyasallara karşı korurlar.
- Solunum Koruyucu Donanım: Solunumu koruyabilmek için maske seçiminde ortamdaki zararlı maddeye göre seçimi önemlidir. Solunumu korumada önemli olan faktör ortamda gaz veya buharlara karşı korunmada kullanılan filtrelerdir (Sezginer, 2014). Ortamda bulunan toz, duman, gaz ve kimyasal maddelere karşı kullanılması gerekmektedir.
- Ayak Koruyucu Donanım: Ayaklarda oluşabilecek, ezilme, malzeme düşmesi, kimyasal etki veya ısı vb. durumlara karşı korumak gerekmektedir (Sezginer, 2014).
- Koruma Giysileri: Çalışanların deri yoluyla potansiyel ürün kontaminasyonundan korunması açısından koruyucu giysiler önemli rol oynamaktadır. Koruyucu giysilerin seçiminde yapılan işin niteliği, kullanılan kimyasalların durumu, yoğunluğu, miktarı ve toksikliğinin yanı sıra rahat kullanılabilmesi de önemlidir. Tek kullanımlık giysiler çalışanlara kimyasallar ve bitki sağlığı ürünlerine karşı maksimum koruma sağlar. Pamuk veya polyester kullanılan giysiler tekrar kullanılabilme avantajı sunarken aynı zamanda korumaya ilişkin etkinliklerini kaybedebilirler. Koruma giysilerinin doğru koruma seviyesinde olması ve CE işaretinin doğrulanması gerekmektedir. Uygun olmayan giysiler yırtılma, delinme vb. durumlarda özelliğini kaybeder (Anonim, 2017).

- Yüksekten Düşmeye Karşı Koruyucu Donanım: Çalışanların yüksekten düşme ihtimalinin olduğu işlerde gövde ve karın bölgesi koruyucuları ile vücut koruyucuları kullanılmaktadır (Aydoğan, 2020). Bunlar; tam vücut kuşağı, çengelli halatlar, enerji absorblayıcılar, toplanır-çekilebilir tip düşmeyi önleme tertibatı, çalışma konumlandırma kemeridir (ÇSGB, 2018).

2.3. Tarım Sektöründe Kadın

2.3.1. Tarım Sektöründe Kadının Yeri ve Önemi

Yerleşik hayata geçişten itibaren mevcut olan tarımsal faaliyetler üretim ve tüketim şekillerine, coğrafyaya, kültüre ve ürünlerin özelliklerine göre farklılık göstermelerine karşın kadının tarımdaki emek yoğunluğu hemen hemen hiç değişiklik göstermeden devam etmiştir. Tarım sektöründe kadın emeğine bakıldığında kayıt dışı ve güvencesiz çalışma, üretim aşamasında ücretsiz olarak aile işçisi olduğu için gelir getirici faaliyet olarak görülmemekle beraber istatistiklere de pek yansımamaktadır. Mevsimlik tarım işçiliği yöre içinde veya dışında gerçekleşebilmektedir. Tarım işçileri bulundukları alanda veya yakın çevrelerinde hasat zamanlarında birim başına, saatlik veya günlük çalışabilmekte gezici tarım işçileri ise farklı yörelerde bireysel olarak veya aileleriyle beraber gidebilmektedir (Candan ve Günel, 2015).

Mevsimlik tarım işçiliği, yetersiz toprak veya ekonomik olmayan tarım işletme yapısı, belirli bölgelerde oluşan iş gücü açığı gibi durumlar sonucunda artmaktadır. Ulaşım, iş bulma, barınma ve yaşam koşulları, ücret, çalışma süresi, eğitim, kamu kurumları ve yöre halkıyla iletişim, çocuk işçiliği, sosyal güvenlik, iş güvenliği gibi pek çok sorunla karşılaşmaktadır. Çalışma koşullarına ilişkin özellikle kadınların karşılaştığı bazı sorunlar ise; insani ihtiyaçlarını giderebilecekleri tesis veya ortamın bulunmaması, içecek ve temizlik suyunun yokluğu ve sağlık sorunlarına ilişkin tedbirlerin alınmaması olduğu söylenebilir (Görücü ve Akbıyık, 2010).

Ailece göç etmek suretiyle gerçekleştirilen bu tarım işçiliğinde gidilen yörede çalışma koşullarından dolayı iş bölümü daha keskin hale gelmekte, sürece çocuklar da dahil olduklarından erkekler, kadınlar, kız çocuklar ve erkek çocuklar arasında da ücret farklılıkları oluşmaktadır. Çevresel, ekonomik veya toplumsal koşullara bakılmaksızın ailenin bakımı, yemeği, temizliğinden yine kadınlar sorumlu olmaktadır (Candan ve Günal, 2013). Aynı zamanda kadınların aile ekonomisine yardımcı veya ucuz emek olarak görülmesi de gerçekleştirdikleri işlerin üretimden ziyade doğal yaşamlarının bir parçası olarak görülmesini, yaptıkları işlerin değerinin az algılanmasına etki etmektedir. Kadınlar ev içerisinde kalan emekleri görünmez olmakta karşılıklarını da almaktan mahrum kalmaktadır (Kulak, 2011).

Kırsal alanlarda çalışan kadınlar ücretli işçi olarak değil aile toprağında çalışan üreticiler konumunda görülmektedir. Ücret, sigorta veya emeklilik durumları söz konusu olmamakla birlikte, kendi toprakları dışında gezici işçi olarak çalışan kadınlar tarım işçisi olarak gelir elde etmektedirler (Arıkan, 1988).

Tarım işçisi olarak evinden veya yöresinden geçici olarak ailesiyle birlikte ayrılarak başka yerlere çalışma amacıyla giden kadınların çalışma şartları daha zordur. Bazen yaşayabilecekleri bir yer bile bulunmayabilmektedir. Yıldırak vd. (2002) tarafından yapılan araştırmaya göre; kadının iş günlüğünün 05.30 da kalkış, 06.30'a kadar kahvaltı, bulaşık ve iş hazırlığı, 06.30-07.00 arası işe gidiş, 07.00'den itibaren 3,5 saat çalışma, 10.30 da 15 dakikalık dinlenmenin ardından 13.00'a kadar çalışma, 13:00-13.30 arası yarım saatlik yemek molası, tekrar 2 saat çalışma 15:30'da 15 dakikalık dinlenme arası ve tekrar 15.45- 18.00 arası 2,15 saatlik çalışma şeklinde olduğu belirlenmiştir.

Kırsal alanlarda kadın ve çocuk işgücü dezavantajlı çalışma grupları olarak görülmekte, kayıt dışı olmasının yanı sıra evrensel çalışma ilkelerine uygun olmayan şekilde çalıştırıldıkları için dikkat çekmektedirler. Kadınların kırsal kesimde işgücüne katılım oranları yüksek olmasına rağmen ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaları sebebiyle Türkiye'de tarım ve kadın istihdamının düşmesine neden olmaktadır. Tarımda çalışan kadınlar tarım dışına çıktıkları veya göç ettiklerinde

işgücüne katılmakta güçlük çekmekte, işgücüne katılanlar ise düşük statülü işlerde, güvencesiz şekilde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum kadının çalışma hayatının dışında kalmasına sebep olabilmektedir (Gülçubuk, 2017).

Tarım sektörüne bakıldığında geçici tarım işçisi olan kadınlar tarlalarda 12 ile 14 saat arası çalışmanın yanı sıra çocuk-yaşlı bakımı, çadır temizliği, su temini, yemek, çamaşır, bulaşık vb. günlük işlere de zaman ayırmak durumunda kalmaktadırlar. Kadınların küçük yaşta olan çocuklarına bakamadıkları durumlarda daha büyük olan kardeş veya yaşlılar tarafından bakıldıkları belirtilmektedir (Candan ve Günel, 2013).

TÜİK 2019 verilerine göre Türkiye’de tarımda çalışan kadın sayısı 2 milyon 240 bin iken erkek sayısı 2 milyon 856 bin olarak görülmüştür. Sigortalılık durumuna bakıldığında kadın çalışanların 96 bininin, erkek çalışanların ise 586 bininin kayıtlı olduğu söylenebilir. İşteki durumuna bakıldığında; ücretli maaşlı ve yevmiyeli çalışan kadın sayısı 211 bin iken; erkek çalışan sayısı 341 bin, kendi hesabına veya işveren olarak çalışan kadın sayısı 239 bin iken; erkek çalışan sayısı 1 milyon 959 bindir. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın sayısı 1 milyon 791 bin; erkek çalışan sayısı ise 556 bin kişidir. Tarım sektöründe kadın çalışanların büyük bir kısmının ücretsiz aile işçisi olarak çalıştıkları görülmektedir.

Karadeniz (2011), tarafından yapılan çalışmada: Alışılmışın dışında atipik çalışma olarak adlandırılan süreksiz, güvencesiz çalışma durumlarından söz etmiştir. Atipik çalışan kadınlara yönelik yaptığı çalışmaya göre; tarım sektöründe gündelik çalışanların büyük bir kısmının kadınların oluşturduğu, tarımda yevmiyeli olarak çalışan kadın işçilerin %91,9’unun asgari ücretin altında gelir elde ettiği ve sosyal güvencesi olmadan çalıştıkları sonucuna varılmıştır. Bunun yanı sıra atipik çalışma şeklinin kadını gelir güvencesinden yoksun bırakan bir çalışma şekli olduğu ve kadınların sosyal güvenceye ulaşmalarının uzun dönemde yoksulluk risklerini azaltacağı düşünülmektedir.

Kaya ve Özgülnar (2015)’ın yaptığı çalışmada ise; mevsimlik tarım işçilerinin işten çıkarılma tehdidiyle, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınmadan

çalıştırıldığı sonucuna ulaşır, çoğu zaman kayıt dışı çalıştırıldıkları için iş kazası veya meslek hastalığı geçirmeleri durumunda kayıtlara geçilmeyeceği ve hak iddia edemeyeceklerini öngörmüştür. Bunun yanı sıra işçilerin barınma, beslenme ve yaşam koşullarının sağlıklarını olumsuz yönde etkilediği, kadın işçilerin ise üreme sağlığı, doğum öncesi izlem, aşılama vb. poliklinik hizmetlerinde erişim güçlüğü çektikleri sonucuna ulaşmıştır. Kadınların aynı zamanda tarım işi bittiğinde çocuk bakımı, ev işlerinin devam ettiğinden çalışma sürelerinin 18-20 saate çıkabildiği görülmüştür

Ergin (2009), tarafından yapılan çalışmada; kadın çalışanların büyük çoğunluğunun sosyal güvencesinin olmadığı, aile içerisinde söz sahibi olmadıkları, barınma sorunlarıyla karşılaştıkları, ulaşım maliyetlerinin yüksek olduğu ve eğitim ihtiyaçlarının bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

2.3.2. Tarım Sektöründe Çalışan Kadınların İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Bilgi ve Algı Düzeyleri

Bilgi kavramı önceleri sadece felsefenin konusuyken, zamanla tüm bilim dallarının konusu haline gelmiştir. Farklı bilim dalları tarafından çeşitli tanımlamaları yapılan kavramın, her alana yönelik bir veya birkaç özelliği yansıtır şekilde olması anlamının genişliğini ifade etmektedir. Bilim dallarının dışında kavram zamana ve koşullara göre de değişiklik göstermektedir. Önceleri sadece insanı şekillendiren haber değeri olan bir olgu olarak görülürken, sonra bir ürün olarak alınıp satılma özelliğini kazandığı üzerinde durulmaktadır (Uçak, 2010).

Bilgi; var olanların tanınmasıyla ilgili kavramlaştırma olup bilme durumunun herhangi bir olgu ile ilgili yargıda bulunulmasını ifade etmektedir (Topdemir, 2009). Başka bir tanıma göre ise bilgi; karar ve davranışlara yol gösteren, yaşam boyu öğrenilen ve deneyim yoluyla kazanılanların toplamıdır şeklinde ifade edilebilir. İnsanlar sahip oldukları bilgiler ışığında karar verebilmekte ve eyleme geçebilmektedir (Barutçugil, 2002). TDK'ya göre bilgi; insan zekâsının çalışması

sonucu ortaya çıkan düşünce ürünü, algı ise “Bir şeye dikkati yöneltmek o şeyin bilincine varma” şeklinde tanımlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Etrafımızda olan bilgi yığını duyu organlarımız ile hissederek, beynimizde oluşan aktiviteler sonucu hissettiğimiz objeleri algılamış oluruz. Böylelikle bireyin dış dünyayı algılaması gerçekleşmiş olur. Kişilerin yaşadıkları bilgi ve tecrübeleri sonucunda gerçeği şekillendirdiği, duyu organları veya hisleriyle algılayıp zihinsel süreçlerden geçirerek yorumladığı söylenebilir. Zamanla yaşanan yeni deneyimlerin algılarında farklılıklara neden olabileceğini söylemek de mümkündür (Bakan ve Kefe, 2012).

Öz ve Ertuğrul (2016) tarafından yapılan çalışmada; orta ve ileri yaş düzeyinde olan çiftçilerin tarımsal iş güvenliği hakkında doğru öngörülere sahip olmasına karşın; güvenlik kültürü konusunda ikiye bölündüklerini gözlemlemiş, işlerinin güvenli olup olmadığıyla ilgili net fikirlerinin oluşmadığı, neredeyse katılımcıların tamamının çalışma güvenliklerini tehdit eden nedenler arasında ilk sırada iklim şartlarını göstermiş olmalarından hareketle güvenlik konusunda tam bilinç oluşmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Karaman vd. (2014) tarafından yapılan tarımda iş güvenliği ve üretici yaklaşımlarına yönelik çalışmada; eğitim durumlarına göre ön lisans ve lisans mezunu üreticilerin işe başlama aşamasında işle ilgili bilgi verilmesini önemsedikleri ve çalışma ortamı veya hayvanlardan bulaşan hastalıkların iş sağlığı ve güvenliğini olumsuz etkilediği, ilk ve ortaöğretim mezunlarının ise sıcak ve soğuk havada çalışmanın iş sağlığı ve güvenliğini olumsuz etkilediği algısının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Aktuna (2017) tarafından yapılan çalışmaya göre; tarım sektöründe iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının yerleşmesini zorlayan etkenler olarak; çalışanların eğitim yetersizliği, yaş ortalamalarının yüksek olması, iş sağlığı ve güvenliği konusunda eğitimlerinin yetersizliği, kayıt dışı istihdamın fazlalığı, ücretsiz aile işçiliğinin yaygın olması, tarım işletmelerinin büyük kısmının kendi adına veya aile işletmelerinde çalışanlardan oluşması olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda acil

durumlarda sağlık personellerine ulaşma zorluğundan dolayı kazalar sonucu ölüm ve yaralanma riskini arttırdığı belirlenmiştir. Ayrıca kişilerin bilgi tutum ve algılarını etkileyen çeşitli faktörler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akkuş (2017) tarafından yapılan çalışmada; tarım işçisi katılımcıların büyük oranının iş kazası geçirdiği, işletme sahiplerinin iş sağlığı ve güvenliğinden kar maksimizasyonunu hedefledikleri, sigortasız çalışma ve işten çıkarılmaların yaygın olduğu, iş sağlığı ve güvenliğinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

İş hayatında yer alacak her bireyin iş sağlığı ve güvenliğinin önemi bilinciyle yetiştirilmesi, iş hayatlarında eğitimlerin gerekliliğini kaçınılmaz kılmaktadır (Aydın vd., 2013). İşyerlerinde iş güvenliğine ilişkin çalışanların algısını oluşturan güvenlik iklimi de sektörler için önemli bir kavramdır. İş sağlığı ve güvenliği açısından bakıldığı zaman insanların yaptıkları işteki riskleri tehlikeleri ve olası tehlikelerin sonuçlarının farkında olup olmamaları onların bilgisini ve bu bilgiler doğrultusunda iş sağlığı ve güvenliği bilinciyle hareket etmeleri algılarını göstermektedir. Bu esnada bilgilerinin algılarına ne kadar etki ettiği görülebilmektedir.

Tarım sektöründe kayıt dışı istihdam fazladır. Bununla birlikte kadınlar aile işletmelerinde çalışmaktadır. Aynı zamanda gün içinde uzun süre çalışan ve görünmeyen emekçiler olan kadın çalışanların, yaptıkları işlerde karşılaşılabilecekleri riskler veya alınabilecek önlemlerle ilgili iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin bilgileri ve algılamaları hakkında bilgi edinmek önem arz etmektedir.

3. MATERYAL ve METOD

3.1. Materyal

Ege bölgesinde bulunan İzmir'in ekonomisi ağırlıklı olarak sanayi, ticaret, ulaştırma, haberleşme ve tarımsal faaliyetlerden oluşmaktadır. İl, bölgenin ihracat merkezi konumundadır. Uygun iklim koşulları ve zengin su kaynakları, 342 bin hektarlık tarım alanı ile tarımsal üretim potansiyeli oldukça yüksektir. Pamuk, tütün, incir, zeytin, zeytinyağı, üzüm ihracatta önemli paya sahip olmakla birlikte en yüksek verimliliği yaş sebze ve meyveler oluşturmaktadır. Süs bitkileri ilin ekonomisinde önemli paya sahip olup, organik tarımda da öncü il konumundadır. Menderes, Balçova, Bayındır seracılığın en yoğun olduğu ilçelerdir. İlın tarım alanı büyüklüğüne sahip ilçeleri Bergama, Ödemiş, Torbalı, Tire, Menderes, Bayındır, Menemendir.

Tarım sektöründe çalışan kadın işçilerin iş sağlığı ve güvenliği bilgi düzeylerinin algı düzeylerine etkisini belirlemek amacıyla yapılan çalışma kapsamında anket soruları geniş literatür taraması sonucunda oluşturularak danışman ve uzmanların görüşü alınarak son halini almıştır. 2019 yılında İzmir ilinde tarım sektöründe çalışanlara toplam 404 anket uygulanmıştır. Oluşturulan anket fabrika, sera ve tarlada çalışan kadınlarla yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler ile tarım sektöründe çalışan kadın işçilerin bilgi ve algı düzeylerinin yanı sıra bilgi düzeylerinin algı düzeylerine etkisi belirlenerek önerilerde bulunulmuştur.

3.2. Metod

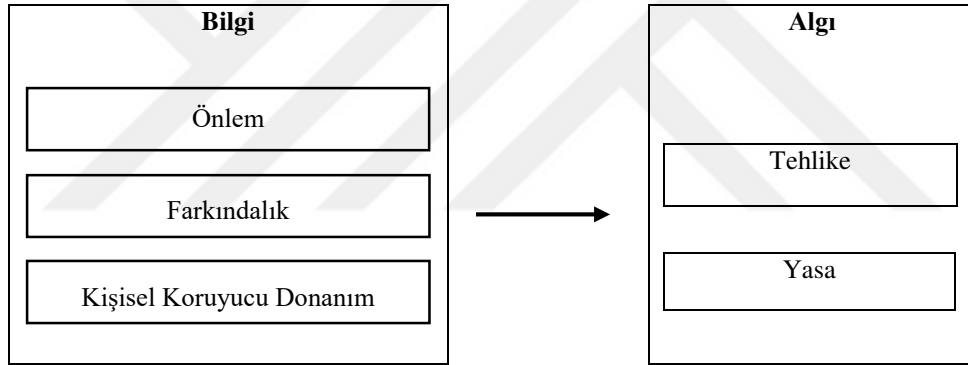
İki bölüm halinde gerçekleştirilen bu çalışmanın birinci aşamasında iş sağlığı ve güvenliği ve tarımda iş sağlığı ve güvenliği kavramları hakkında kaynak taraması yapılmış bu amaçla basılı kaynaklardan ve yayınlardan yararlanılmıştır.

Çalışmanın ikinci aşamasında birincil veriler elde edinmek amacıyla hazırlanan 42 sorudan oluşan anket, 404 katılımcıya uygulanmıştır. Anket sorularına yönelik farklı algıların önlenmesi amacıyla anket yüz yüze uygulanmıştır.

Anketin birinci bölümünde katılımcıların demografik durumlarına ulaşılması amaçlanırken, ikinci bölümünde katılımcıların bilgi ve algı düzeylerinin saptanmasına yönelik verilerin elde edilmesine çalışılmıştır. Çalışmalar sonunda elde edilen verilerin değerlendirilmesinde uygun analiz programından yararlanılmıştır.

3.2.1. Araştırmanın Modeli ve Hipotezler

Araştırma kapsamında belirlenen mevcut değişkenler dikkate alınarak bir araştırma modeli oluşturulmuştur (Şekil 3.1). Belirlenen model araştırmanın sonucunda ulaşılmak istenen amaca uygun şekilde düzenlenmiş ve elde edilen verilerin doğru ve sağlıklı biçimde değerlendirilmesine imkân sağlamıştır.

Şekil 3.1. Araştırmanın Modeli

İki ya da daha fazla kavram arasındaki ilişkiye yönelik genel ve kuramsal açıklamalar önermeyi ifade etmektedir. Önermelerin test edilebilmesi amacıyla belirgin hale getirilmesi gerekmektedir. Araştırmacılar oluşturdukları önermeleri hipotezler vasıtasıyla belirgin ve ölçülebilir hale getirmektedirler. Yapılan testler sonucunda desteklenen hipotezler önermenin doğruluğuna yönelik kanıt elde edilmesini ifade etmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2015).

Yapılan kaynak taraması ışığında iki kavramı ele alarak etkisini ölçen çalışmaya rastlanmamış olup modelin çözümlenmesini sağlayacak araştırmanın

teorik içeriğine uygun olarak tarımda çalışan kadın işçilerin bilgi düzeylerinin algı düzeylerine etkisini belirlemek amacıyla hipotezler şu şekilde oluşturulmuştur:

H₀/H₁: Katılımcıların bilgi düzeyleri algı düzeylerini etkilememektedir/ etkilemektedir.

H_{1a}: Katılımcıların önlem düzeyi tehlike algısını etkilemektedir.

H_{1b}: Katılımcıların farkındalık düzeyi tehlike algısını etkilemektedir

H_{1c}: Katılımcıların kişisel koruyucu donanım düzeyi tehlike algısını etkilemektedir.

H_{1d}: Katılımcıların önlem düzeyi yasa algısını etkilemektedir.

H_{1e}: Katılımcıların farkındalık düzeyi yasa algısını etkilemektedir.

H_{1f}: Katılımcıların kişisel koruyucu donanım düzeyi yasa algısını etkilemektedir.

3.2.2. Veri Toplama Yöntemi

Çalışmanın bu bölümünde tarım sektöründe çalışan kadınların iş sağlığı ve güvenliği bilgi düzeylerinin algı düzeylerine etkisini belirlemek amacıyla daha önce yapılan çalışmalar ışığında anket yapılarak uygulanmıştır.

Değişkenleri ölçmek amacıyla oluşturulan anket İngilizce Baksh vd. (2015) ve Türkçeye uyarlaması Aktuna (2017) tarafından yapılan çalışmalarından derlenerek hazırlanmıştır. Oluşturulan formlar ile 35 kişi üzerinde pilot uygulama yapılmış olup, konuyla ilgili tez danışmanının görüşleri ışığında ankete son şekli verilmiş ve devamında uygulanma aşamasına geçilmiştir. Anketin bu bölümlerinde Likert tipi ölçek kullanılmıştır.

Demografik faktörler ve kişisel bilgilere ilişkin nitelikleri belirlemek amacıyla oluşturulan sorularda, benzer çalışmalarda kullanılan soru tiplerinin yanı sıra, çalışma için önemli görülen sorular eklenerek anket formu oluşturulmuştur. Okur-yazar olmama durumunun anketin cevaplanma oranını azaltabileceği ve eksik

anlaşılabilen konularda katılımcılara yardımcı olabilmek ve objektif yanıtlar alabilmek için anket İzmir’de çalışan kadın işçilerle yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

3.2.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Evren veya ana kitle; yapılan araştırmaların sonuçlarının genellendiği araştırmanın kapsamına dahil olan ortak özelliklere sahip birimler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Araştırmaların amaçlarına göre güç veya imkansız sayıda birimi kapsayan evren yerine, ulaşılabilir sayıda örneklem aracılığıyla sonuçlar elde edilerek genellenebilir (Ural ve Kılıç, 2013). Örneklem; evreni temsil etme niteliğine sahip kümenin çekilmesi işlemidir (İslamoğlu ve Alınacak, 2016). Örneklem ise evreni temsil yeteneğine sahip birim veya elemanlar kümesidir (Ural ve Kılıç, 2013).

Evrenden öngörülen sayıda tesadüfi örnek seçilebilmesi evrenin listesinin elde edilmesi yoluyla gerçekleştirilmektedir. Fakat her zaman hazır bir liste elde etmek mümkün olmayabilir. Bu durum örneklem yöntemiyle aşılabılır (İslamoğlu ve Alınacak, 2016). Zaman ve maliyet avantajının yanı sıra, tarım sektöründe kayıt dışı istihdamın yoğun olması evrenin listesini elde etmeyi olanaksız hale getirmiş, bu kapsamda kolayda örneklem tekniği kullanılmıştır. Kolayda örneklem tekniği ankete yanıt veren herkesin örneğe dahil edilmesini ve istenilen örnek büyüklüğüne ulaşıncaya kadar işlemin devam etmesini öngörür (Altunışık vd., 2005).

Tarımda çalışan kadın işçilerin bilgi düzeylerinin algı düzeylerine etkisini belirlemek amacıyla oluşturulan çalışmanın evreni İzmir’de tarımda çalışan kadın işçiler oluşturmaktadır. %95 güven aralığına göre evrenin 10.000.000 kişi olması durumunda gereken örneklem büyüklüğü 384 olarak kabul edilmektedir (Gülbüz ve Şahin, 2015). TÜİK 2019 verilerine bakıldığında İzmir’de tarımda çalışan kadın sayısının 63 bin olduğu bunların sadece 6 bininin sigortalı çalıştığı görülmüştür. İşteki durumlarına bakıldığında; 16 bin kişi ücretli, maaşlı veya yevmiyeli olarak, 5 bin kişi kendi hesabına veya işveren olarak, 42 bin kişi ise ücretsiz aile işçisi olarak

çalışmaktadır (TÜİK, 2019). Tarım sektöründe kayıt dışı istihdam olduğundan hareketle araştırmanın örnek büyüklüğü 384 olarak belirlenmiş. Bu kapsamda tarla, sera ve tarımsal faaliyette bulunan işletmelere bireysel olarak gidilmiş ve uygulanan 450 anketten 46'sı eksik veri nedeniyle değerlendirmeye alınmamış ve 404 adet değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmaya da bakıldığında sigortasız çalışan sayısının fazla olduğu görülmektedir.

3.2.4. Veri Çözümleme Yöntemi

Anketin ilk kısmında demografik ve kişisel verilerle ilgili yüzde ve frekans dağılımları verilmiştir. Bilgi ve algıya ilişkin olarak 20 soru 5'li Likert ölçek şeklinde oluşturulmuş, veri çözümleme puanlamaları; 1:Kesinlikle Katılmıyorum, 2:Katılmıyorum, 3:Kararsızım, 4:Katılıyorum, 5:Kesinlikle Katılıyorum şeklinde yapılarak yorumlamaya alınmıştır. Araştırmada; frekans, yüzde hesaplamaları faktör, korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır.

Çalışmada anketin uygulandığı kadın çalışanlar katılımcılar şeklinde ifade edilmiştir. Araştırma bulgularına ilişkin oluşturulan çizelgelerde kişi sayısı "n" olarak belirtilmiştir.

3.2.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği

Güvenilirlik; ölçüm aracının benzer koşullar altında, farklı ölçümler sonunda benzer sonucu vermesini ifade etmektedir. Güvenilirliği ölçmek amacıyla en çok kullanılan yöntem iç tutarlılığı ölçmek amacıyla kullanılan Cronbach alpha katsayısı yöntemidir. Çok sorulu bir ölçekteki sorular arasındaki uyumla ilgili bilgi veren bu katsayı, 0 ile 1 arasında değer alır ve 1'e yaklaştıkça sorular arasındaki içsel uyumun o kadar yüksek olduğunu gösterir (İslamoğlu ve Alınacı, 2016). Geçerlilik ise; bir testin ölçmek istediği özelliği ölçmesiyle ilgili bir kavramdır. Yapılan test, ölçmek istediği özelliği doğru ve diğer özelliklerle karıştırmadan ölçebiliyor ise test geçerlidir denilebilir. Testin geçerli olabilmesi için güvenilir olması şarttır (Lorcu, 2015).

Araştırma kapsamında yapılan güvenilirlik analizi sonucuna göre bilgi ölçeğinin güvenilirlik katsayısı, Alpha (α) 0,791 iken; algı ölçeğinin güvenilirlik katsayısı ise, Alpha (α) 0,811 olarak bulunmuştur. Bu kapsamda ölçümün yüksek düzeyde güvenilir olduğu söylenebilir.

Ölçüm geçerliliğini sağlamak amacıyla yapılan faktör analizi; çok sayıda değişkeni içeren değişkenler grubunun temelini oluşturan boyutların ortaya konulmasında uygulanan analiz tekniğidir (Altunışık vd., 2005). Bu kapsamda bilgi ve algı düzeylerini belirlemeye yönelik ifadeleri oluşturan boyutları belirlemek ve ölçüm geçerliliğini sağlamak amacıyla faktör analizi yapılmıştır.

Araştırma kapsamında bilgi düzeylerini ölçmek amacıyla 14 ifade yöneltmiştir. Birden fazla faktör altında yükleme eğilimi gösteren “Kaza ve acil durumlarda en az hasarla nasıl kurtulacağı bilinmektedir” ve “Çalışanlar 4857 sayılı İş Kanunu ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu hakkında bilgi sahibidir” ifadeleri çıkarılmış kalan 12 ifadenin güvenilirlik düzeyi 0,791 olarak belirlenmiştir.

Bilgi düzeyi örneklem yeterliliği testi Çizelge 3.1’de, bilgi düzeyi dönüştürülmüş faktör matrisi Çizelge 3.2’de, algı düzeyi örneklem yeterliliği testi Çizelge 3.3’de, algı düzeyi dönüştürülmüş faktör matrisi Çizelge 3.4’de verilmiştir.

Çizelge 3.1’e bakıldığında örneklem yeterliliğini gösteren Kaiser-Meyer-Olkin 0,830 oldukça yüksek bir değer olduğu görülmektedir. Bartlett küresellik testi evrende bulunan değişkenler arasında korelasyon olmadığını gösteren testtir (Altunışık vd., 2005). Çizelgede görüldüğü üzere bilgi ölçeğinin Bartlett Küresellik testi $p < 0,05$ olduğundan anlamlıdır.

Çizelge 3. 1. Bilgi Düzeyi Örneklem Yeterliliği Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Testi		,830
Barlett Küresellik Testi	Yaklaşık ki-kare	1617,17
	Df	66
	Sig	,000

Faktör analizi sonucunda bilgi ölçeğini oluşturan ifadeler önlem (7, 9, 10, 8, 4, 1, 6), farkındalık (5, 3), kişisel koruyucu donanım (14, 12, 2) olarak boyutlandırılmıştır. Önlem faktörünün güvenilirliği 0,866, farkındalık faktörünün güvenilirliği 0,625, kişisel koruyucu donanım faktörünün güvenilirliği 0,569 olarak bulunmuştur. Faktör çözümünün açıklayıcılığına bakıldığında 3 boyutlu faktör çözümü toplam varyansın %60,142'sini açıklamaktadır. Elde edilen birinci faktör, toplam varyansın %30,672'sini, ikinci faktör %15,558'ini, üçüncü faktör ise %13,912'sini açıklamaktadır.

Çizelge 3. 2. Bilgi Düzeyi Dönüştürülmüş Faktör Matrisi

Bilgi Düzeyi Faktörler	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
Faktör 1: Önlem			
Çiftçilikte güneş ışığında çalışmanın çalışanın sağlığı üzerinde olumsuz etkilerini azaltmak için gerekli önlemler alınmaktadır.	,794		
Sağlığı tehlikeye atacak bir iş kazası yaşamamak için stres ve depresyon olması durumunda bunu azaltacak şekilde hareket edilmektedir.	,790		
Tarımsal faaliyetlerde kazaların hangi nedenlerden oluşabileceği göz önünde bulundurularak buna göre hareket edilmektedir.	,724		
Çevre koşullarının sağlığımız üzerindeki zararlı etkilerinin nasıl azaltılacağı bilinmektedir.	,718		
İşletmede ilaçlama yapılırken kimyasal maddelere maruz kalmamak ve ilaçlamanın çalışanların sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla gerekli önlemler alınmaktadır.	,713		
Tarımsal faaliyetlerde iş sağlığı ve güvenliği yasasına uygun hareket edilmektedir.	,646		
Tarımsal çalışmalarda kullanılan kimyasalların sağlığa olumsuz etkileri çalışanlar tarafından bilinmektedir.	,610		
Faktör 2: Farkındalık			
Boş kimyasal kapların (ilaç kutularının) evde kullanılmasının ne gibi sonuçlar doğuracağı çalışanlar tarafından bilinmektedir.		,812	

Yapılan iş sebebiyle yaşanan kas ağrılarının nasıl azaltılacağı çalışanlar tarafından bilinmektedir.		,773	
Faktör 3: Kişisel Koruyucu Donanım			
Kişisel koruyucuların iş kazası sonucu yaralanmaları önlediği çalışanlar tarafından kabul edilmektedir.			,797
Çiftçilikte kullanılan ekipman pratik bir şekilde takıp çıkarılabilmektedir.			,786
Ağır nesneleri kaldırma ve vücudu rahatsız edici pozisyonlarda çalışma vücudumuza olumsuz etkiler yapmaktadır.			,591

Araştırma kapsamında algı düzeylerini ölçmek amacıyla 6 ifade yöneltmiştir. İfadelerin güvenilirlik düzeyi 0,811 olarak belirlenmiştir.

Çizelge 3.3'e bakıldığında örneklem yeterliliğini gösteren Kaiser-Meyer-Olkin 0,736 oldukça yüksek bir değer olduğu görülmektedir. Çizelgede görüldüğü üzere algı ölçeğinin Barlett Küresellik testi $p < 0,05$ olduğundan anlamlıdır.

Çizelge 3. 3. Algı Düzeyi Örneklem Yeterliliği Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Testi		,736
Barlett Küresellik Testi	Yaklaşık ki-kare	1004,59
	Df	15
	Sig	,000

Faktör analizi sonucunda algı ölçeğini oluşturan ifadeler tehlike (2, 3, 1, 6), yasa (4, 5) olarak boyutlandırılmıştır. Tehlike faktörünün güvenilirliği 0,781, yasa faktörünün güvenilirliği 0,908 olarak bulunmuştur. Faktör çözümünün açıklayıcılığına bakıldığında 2 boyutlu faktör çözümünün toplam varyansın %71,049'unu açıklamaktadır. Elde edilen birinci faktör, toplam varyansın %39,702'sini ve ikinci faktör %31,347'sini açıklamaktadır.

Çizelge 3. 4. Algı Düzeyi Dönüştürülmüş Faktör Matrisi

Algı Düzeyi Faktörler	Faktör 1	Faktör 2
Faktör 1: Tehlike		
İşim esnasında kolay bir şekilde kaza yaşayabilirim.	,787	
İşimi yaparken sağlığım tehdit altındadır.	,761	
Tehlikeli bir mesleğim var.	,748	
Mesleğim gereği meslek hastalığına yakalanabilirim.	,732	
Faktör 2: Yasa		
İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası yararlı değildir		,936
İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası yaralanmaları ve hastalık oranlarını azaltmada etkili değildir.		,929

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Katılımcıların Demografik ve Kişisel Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan tarım sektöründe faaliyet gösteren işletmelerdeki kadın çalışanların kişisel özellikleri ve iş sağlığı güvenliğine ilişkin ifadelerle yönelik düşünceleri detaylı şekilde ortaya konulmuştur.

4.1.1. Katılımcıların Yaş Gruplarına İlişkin Bulgular

Katılımcıların yaş gruplarına yönelik dağılımları Çizelge 4.1’de verilmiştir.

Çizelge 4.1. Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	n	%
20 yaş ve altı	88	21,8
21-30 yaş	124	30,7
31-40 yaş	104	25,7
41 yaş ve üzeri	88	21,8
Toplam	404	100

Çizelge 4.1’de görüldüğü üzere katılımcıların yarısından fazlasının 21-40 yaş aralığında olduğu (n=224, %56,4), 20 yaş altı ve 41 yaş üzeri katılımcıların oranlarının ise her birisi için ayrı ayrı %21,8 olduğu görülmüştür. Bu verilerden hareketle, tarım sektöründe hemen hemen her yaş grubundan çalışanların bulunduğu söylenebilir.

4.1.2. Katılımcıların Eğitim Düzeylerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımları Çizelge 4.2’de verilmiştir.

Çizelge 4. 2. Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

Eğitim Düzeyi	n	%
Okuma yazma bilmiyor	36	8,9
İlköğretim	142	35,1
Ortaöğretim	128	31,7
Lise	90	22,3
Üniversite	8	2,0
Toplam	404	100

*Lisansüstü eğitim gören katılımcı olmadığından tablodan çıkarılmıştır.

Çizelge 4.2'deki verilerden hareketle katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde ağırlığın ilköğretim mezunlarında (n=142, %35,1) olduğu görülmektedir. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı %8,9 (n=36) iken; yükseköğrenim mezunu katılımcıların oranının %2 (n=8) olduğu saptanmıştır. Okuma yazma oranı düşük olan katılımcıların önemli bir bölümünün 31-40 yaş ve (n=12, %33,3) 41 yaş ve üzeri oluşturduğu gözlemlenmiştir (n=16, %44,4). Aktuna (2017) tarafından yapılan çalışmalarda da katılımcıların eğitim düzeylerinin düşük olduğu saptanmıştır. Tarımda çalışan kadınların eğitim düzeylerinin genelde düşük olduğu söylenebilir.

4.1.3. Katılımcıların Medeni Durumlarına İlişkin Bulgular

Katılımcıların medeni durumlarına göre dağılımları Çizelge 4.3'de verilmiştir.

Çizelge 4. 3. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni Durum	n	%
Evli	268	66,3
Bekar	136	33,7
Toplam	404	100

Katılımcıların medeni durumları irdelendiğinde büyük bir kısmının (n=268, %66,3) evli olduğu; %33,7 (n=136)'sinin bekar olduğu görülmektedir. Evli olan katılımcılardan büyük kısmının 20 yaşın üzerinde olduğu (n=252, %94); 20 yaşından küçük katılımcıların (n=16, %6) da olduğu görülmüştür (Çizelge 4.3).

4.1.4. Katılımcıların Üyesi Bulundukları Ailelerdeki Birey Sayısına İlişkin Bulgular

Katılımcıların üyesi bulundukları ailelerdeki birey sayısına göre dağılımları Çizelge 4.4’de verilmiştir.

Çizelge 4.4. Katılımcıların Üyesi Bulundukları Ailelerdeki Birey Sayısına Göre Dağılımı

Ailedeki Birey Sayısı	n	%
1-3 kişi	112	27,7
4-6 kişi	260	64,4
7 ve daha fazla kişi	32	7,9
Toplam	404	100

Katılımcıların üyesi bulundukları ailelerdeki nüfus sayıları dikkate alındığında 4-6 nüfuslu ailelerin oranının (n=260, %64,4) ilk sırada yer aldığı; ardından 112, %27,7 oran ile 1-3 kişilik ailelerin oluşturduğu; 7 ve üzerinde birey sayısına sahip olan ailelerin sayısının ise (n=32, %7,9) son sırada yer aldığı görülmektedir. Veriler yorumlandığında 6 kişinin altında bireye sahip olan ailelerin %92,1 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlardan hareketle büyük bir kısmının geleneksel aileye sahip oldukları söylenebilir (Çizelge 4.4).

4.1.5. Katılımcıların Ailelerindeki Çocuk Sayısına İlişkin Bulgular

Katılımcıların ailelerindeki çocuk sayısına göre dağılımı Çizelge 4.5’de verilmiştir.

Çizelge 4. 5. Katılımcıların Ailelerindeki Çocuk Sayısına Göre Dağılımı

Çocuk Sayısı	n	%
Yok	142	35,1
1 çocuk	50	12,4
2 çocuk	110	27,2
3 çocuk	64	15,8
4 çocuk	30	7,4
5 ve daha fazla çocuk	8	2,0
Toplam	404	100

Çizelge 4.5 incelendiğinde, katılımcıların %64,8'inin (n=262) çocuk sahip olduğu saptanmıştır. Çocuk sahibi olmayanların oranı %35,1(n=142)'dir. Çocuk sahibi olanlardan %27,2'sinin (n=110) 2 çocuk sahibi olduğu, bu oranı 3 çocuğu olanlar izlerken (n=64, %15,8), %9,4'ünün (n= 38) 4 ve daha fazla çocuğa sahip oldukları görülmektedir.

4.1.6. Katılımcıların Aylık Hane Gelirlerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların aylık hane gelirine göre dağılımı Çizelge 4.6'da verilmiştir.

Çizelge 4. 6. Katılımcıların Aylık Hane Gelirine Göre Dağılımı

Aylık Hane Geliri	n	%
0-2000TL	42	10,4
2001-4000TL	216	53,5
4001-6000TL	128	31,7
6001 TL ve üzeri	18	4,5
Toplam	404	100

Çizelge 4.6'da görüldüğü üzere, katılımcıların yarıdan fazlasının (n=216, %53,5) 2001-4000 TL arasında gelire sahip olduğu, bu oranı %31,7 (n=128) ile 4001-6000TL arasında gelire sahip olanlar takip etmektedir. 6001 TL ve üzerinde gelire sahip olanlar %4,5 (n=18) iken, 2000TL ve altında gelire sahip olanların oranı %10,4 (n=42) olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlardan hareketle çalışanların orta düzeyde gelire sahip oldukları söylenebilir.

4.1.7. Katılımcıların Ailelerinde Düzenli Gelir Getirme Durumlarına İlişkin Bulgular

Katılımcıların düzenli gelir getiren kişi sayısına yönelik bulguları Çizelge 4.7'de verilmiştir.

Çizelge 4. 7. Katılımcıların Düzenli Gelir Getiren Kişi Sayısına Göre Dağılımı

Düzenli Gelir Getiren Kişi Sayısı	n	%
Yok	6	1,5
1 kişi	46	11,4
2 kişi	232	57,4
3 kişi	104	25,7
4 kişi	16	4,0
Toplam	404	100
*5 ve daha fazla düzenli gelir getiren kişi sayısı bulunan katılımcı olmadığından tablodan çıkarılmıştır.		

Çizelge 4.7 incelendiğinde, aile içinde düzenli gelir getiren kişi sayısına bakıldığında katılımcıların yarıdan fazlasının (n=232, %57,4) kendisi dışında 2 kişinin daha gelir sahibi olduğu; %25,7sinde kendisi dışında 3 kişinin gelir getirdiği görülmüştür. Ailelerini tek başına geçindirmek durumunda olanların %1,5 olduğu görülmektedir.

4.1.8. Katılımcıların Tarımsal Faaliyet Dışında Gelirlerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların tarımsal faaliyet dışında gelirlerine yönelik bulguları Çizelge 4.8’de verilmiştir.

Çizelge 4. 8. Katılımcıların Tarımsal Faaliyet Dışında Gelirlerine Göre Dağılımı

Tarımsal Faaliyet Dışında Gelir	n	%
Yok	316	78,2
Emeklilik	20	5,0
Kira geliri	68	16,8
Toplam	404	100

Çizelge 4.8 incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmının (n=316, %78,2) tarımsal faaliyet dışında gelirlerinin olmadığı, %16,8’inin (n=68) kira, %5’inin (n=20) emeklilik geliri olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre katılımcıların büyük çoğunluğunun geçimini tarımsal faaliyetlerle sağladığı söylenebilir.

4.1.9. Katılımcıların Deneyim Sürelerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların deneyim sürelerine göre dağılımı Çizelge 4.9’da verilmiştir.

Çizelge 4. 9. Katılımcıların Deneyim Sürelerine Göre Dağılımı

Deneyim	n	%
1 yıldan az	58	14,4
2-4 yıl	132	32,7
5-7 yıl	154	38,1
8 yıl ve daha fazla	60	14,9
Toplam	404	100

Çizelge 4.9’da deneyim süreleri incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmının (n=286, %70,8) 2-7 yıl deneyime sahip oldukları görülmektedir. 8 yıldan uzun süre deneyime sahip olanların oranı %14,9 (n=60) iken, 1 yıldan az deneyime sahip olanların oranı ise %14,4 (n=58) olarak belirlenmiştir.

4.1.10. Katılımcıların Çalışma Şekillerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların çalışma şekillerine göre dağılımları Çizelge 4.10’da verilmiştir.

Çizelge 4. 10. Katılımcıların Çalışma Şekillerine Göre Dağılımı

Çalışma Şekli	n	%
Kendi aile işletmesi	60	14,9
Ücret karşılığı günlük çalışma	272	67,3
Ücret karşılığı mevsimlik çalışma	20	5,0
Ücret karşılığı yıllık çalışma	52	12,9
Toplam	404	100

Çizelge 4.10’da katılımcıların çalışma şekillerine bakıldığında; yarıdan fazlasının (n=272; %67,3) ücret karşılığı günlük çalıştıkları, %14,9’unun (n=60) kendi aile işletmesinde çalıştığı, %12,9’unun (n=52) ücret karşılığı yıllık çalıştıkları, %5’inin (n=20) ise ücret karşılığı mevsimlik çalıştıkları görülmektedir. Katılımcıların büyük bölümü İzmir ilinde ikamet ederken ücret karşılığı mevsimlik veya yıllık çalışanların bir kısmının yabancı uyruklu ve gezici tarım işçisi olarak çalıştıkları belirlenmiştir.

4.1.11. Katılımcıların Çalıştıkları Tarımsal Faaliyet Alanlarına İlişkin Bulgular

Katılımcıların tarımsal faaliyetlerine göre dağılımları Çizelge 4.11’de verilmiştir.

Çizelge 4. 11. Katılımcıların Yaptıkları Tarımsal Faaliyetlere Göre Dağılımı

Yapılan İşler*	n	%
Toprak işleme	96	18,0
İlaçlama	56	10,5
Sulama	46	8,6
Budama	40	7,5
Paketleme	64	12,0
Hasat	210	39,5
Diğer	20	3,8
Toplam	532	100
*Çoklu yanıt olduğundan n sayısı örneklem hacmini geçmektedir.		

Çizelge 4.11’de görüldüğü üzere katılımcılar çalışma hayatlarında farklı tarımsal faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Katılımcıların %39,5 (n=210) ile hasat işlerinde görev alındığı, aynı şekilde %18 ile (n=96) toprak işleme faaliyetlerinde bulunduğu görülmektedir. Gerek hasat gerekse toprak işleme faaliyetlerinin belirli zaman aralığıyla sınırlı olduğu dikkate alındığında, işte aynı anda çok sayıda çalışana ihtiyaç duyulduğundan bu tür faaliyetlerde oranın yüksek olduğu görülmektedir.

4.1.12. Katılımcıların Sigortalı Olma Durumlarına İlişkin Bulgular

Katılımcıların sigortalı olma durumlarına göre dağılımı Çizelge 4.12’de verilmiştir.

Çizelge 4. 12. Katılımcıların Sigortalı Olma Durumuna Göre Dağılımı

Sigorta	n	%
Var	100	24,8
Yok	304	75,2
Toplam	404	100

Çizelge 4.12 incelendiğinde sigortalılık oranının %24,8 (n=100) olduğu görülmektedir. Görüldüğü üzere tüm sektörlerde olduğu gibi tarım sektöründe de

sigortasız çalışma oranı (n=304; %75,2) oldukça yüksektir. Bu kapsamda TÜİK verilerinde 2019 yılında tarımda toplam 5 milyon 96 bin çalışandan 682 bini sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı iken, 4 milyon 414 bin kişinin ise kayıtlı olmadığı belirtilmiştir, araştırma kapsamında da sigortasız çalışanların fazla olduğu görülmektedir.

4.1.13. Katılımcıların Sendika Üyeliği Durumlarına İlişkin Bulgular

Katılımcıların sendika üyeliği durumlarına ilişkin dağılımları Çizelge 4.13’de verilmiştir.

Çizelge 4. 13. Katılımcıların Sendika Üyeliği Durumuna Göre Dağılımı

Sendika Üyeliği	n	%
Yok	404	100
Toplam	404	100
*Sendika üyeliği bulunan katılımcı olmadığından seçenek tablodan çıkarılmıştır.		

Çizelge 4.13 incelendiğinde bu kapsamda sendikalı olma oranının sıfır olduğu görülmektedir. Bu durumun nedenleri arasında tarım sektörünün mevsimlik olması, çalışanların eğitim düzeyinin düşük, örgütlülüğünün zayıf olması ve kamu kurumlarının bu durumlarına yaklaşımın etken olduğu söylenebilir. Genel anlamda bakıldığında da çalışanların haklarının korunması bağlamında çok etkili olan sendikalılık konusunda ülkemizde genelde bir düşüş olduğu gözlemlenmektedir. Türkiye’de sendikalılık oranı %99,32 iken (Mahiroğulları, 2001), Temmuz 2018 verilerine göre %22,37’ye kadar gerilediği ve avcılık, balıkçılık, tarım ve ormancılık iş kolunda olan 35.108 kişinin sendikalı olduğu belirlenmiştir (Çalışma Genel Müdürlüğü, 2018).

4.1.14. Katılımcıların Mesleki Yeterlilik Belgesi Durumuna İlişkin Bulgular

Katılımcıların mesleki yeterlilik belgesi durumuna ilişkin bulgular Çizelge 4.14’de verilmiştir.

Çizelge 4. 14. Katılımcıların Mesleki Yeterlilik Belgesi Durumuna Göre Dağılımı

Mesleki Yeterlilik Belgesi	n	%
Var	24	5,9
Yok	380	94,1
Toplam	404	100

Çizelge 4.14’de görüldüğü üzere katılımcıların tamamına yakınının (n=380, %94,1) mesleki yeterlilik belgesine sahip olmadıkları görülmektedir. Çoğu çalışanın mesleki yeterlilik belgesinin olmamasının nedeni tarım sektöründe zorunlu mesleki yeterlilik belgesi şartının henüz bulunmamasından kaynaklandığı söylenebilir.

4.1.15. Katılımcıların Geçirdikleri İş Kazası Sayısına İlişkin Bulgular

Katılımcıların geçirdikleri iş kazasına yönelik bulgular Çizelge 4.15’de verilmiştir.

Çizelge 4. 15. Katılımcıların Geçirdikleri İş Kazası Sayısına Göre Dağılımı

Katılımcıların Geçirdikleri İş Kazası Sayısı	n	%
Hiç	242	59,9
1 defa	38	9,4
2 defa	68	16,8
3 defa	38	9,4
4 defa ve daha fazla	18	4,5
Toplam	404	100

Çizelge 4.15’de görüldüğü üzere katılımcıların %59,9’unun (n=242) iş kazası geçirmediği, %16,8’nin (n=68) 2 kez iş kazası geçirdiği; 4 ve daha fazla sayıda iş kazası geçirenlerin oranının ise %4,5 (n=18) olduğu görülmektedir. İş kazası geçirenlerin oranının %40,1 (n=162) olduğu dikkate alındığında kişi başına kaza sayısının oldukça yüksek değerlerde olduğu görülmektedir. Çalışanlardan %59,9’unun kaza geçirmemiş olması ise bunların genç çalışanlardan ve iş deneyimi az olanlardan oluştuğu söylenebilir.

4.1.16. Katılımcıların Geçirdikleri İş Kazası Şekline İlişkin Bulgular

Katılımcıların geçirdikleri iş kazasına yönelik bulgular Çizelge 4.16’da verilmiştir.

Çizelge 4. 16. Katılımcıların Geçirdikleri İş Kazası Şekline Göre Dağılımı

Katılımcıların Geçirdikleri İş Kazası Şekli	n	%
El aletleri kaynaklı	60	37,0
Yüksekten düşme	24	14,8
Düz zeminde düşme	14	8,6
Makine ve İş Ekipmanlarının Neden Olduğu Kazalar	18	11,1
Zemindeki Çukur	28	17,3
Tehlikeli Malzemenin Uygunsuz Kullanımı	18	11,1
Toplam	162	100

Çizelge 4.16 incelendiğinde iş kazası geçiren 162 katılımcıdan el aletleri kaynaklı kazaların toplam kazaların %37’sini oluşturduğu; çalışılan zemindeki çukur ve yükseltilerden kaynaklanan kazaların ise %17,3 ile 2. sırada yer aldığı görülmektedir. Devamında %14,8 ile yüksekten düşme sonucu oluşan kazalar yer almaktadır. Bilindiği üzere tarımsal faaliyetlerde çok farklı özelliklere sahip el aletleri kullanılmaktadır. Bu nedenle bu aletlerin bakımı ve kullanımı kazaları önlemede önem arz etmektedir.

4.1.17. Katılımcıların Kaza Sonucu Vücutlarında Meydana Gelen Hasara İlişkin Bulgular

Katılımcıların kaza sonucu katılımcıların vücutlarında meydana gelen hasara ilişkin bulgular Çizelge 4.17’de verilmiştir.

Çizelge 4.17. Kaza Sonucu Katılımcıların Vücutlarında Meydana Gelen Hasara Göre Dağılımı

Kaza Sonucu Katılımcıların Vücutlarında Meydana Gelen Hasar	n	%
Hafif yaralanma	86	53,1
Ezik ve kesikler	48	29,6
Kırıklar	12	7,4
Baygınlık	16	9,9
Toplam	162	100
*Organ kaybı yaşayan veya iç kanama geçiren katılımcı bulunmadığından tablodan çıkarılmıştır.		

Çizelge 4.17 incelendiğinde; iş kazası geçiren 162 katılımcıdan %53,1'inin kazayı hafif yaralanmayla, %29,6'sının ezik ve kesiklerle, %7,4'ünün kazayı kırıklarla atlattığı ve %9,9'unun kaza sonucu baygınlık geçirdiği görülmektedir. Kazalarda kırıklar yüksekten düşme veya zemindeki çukur ve yükseltilerden kaynaklanmış olabileceği, baygınlıkların ise iklim koşullarından veya ağır çalışma koşullarının sonucu olarak ortaya çıkmış olabileceği düşünülmektedir.

4.1.18. İş Kazası Geçiren Katılımcıların Kaza Sonrası İşten Ayrılma Durumlarına İlişkin Bulgular

Katılımcıların iş kazası geçirenlerin kaza sonrası işten ayrılma durumlarına yönelik bulgular Çizelge 4.18'de verilmiştir.

Çizelge 4.18. İş Kazası Geçiren Katılımcıların Kaza Sonrası İşten Ayrılma Durumlarına Göre Dağılımı

İş Kazası Geçiren Katılımcıların Kaza Sonrası İşten Ayrılma Durumları	n	%
Aynı gün işe devam ettim	84	51,9
Bir gün işten uzak kalma	44	27,2
3 günden az işten uzak kalma	22	13,6
Uzun süreli işten uzak kalma	12	7,4
Toplam	162	100

Çizelge 4.18 incelendiğinde katılımcılardan %51,9'unun (n=84) kaza sonucu aynı gün işe devam ettikleri, %27,2'sinin (n=44) bir gün işten uzak kaldığı,

%13,6'sının (n=22) 3 günden az işten uzak kaldığı, uzun süreli işten uzak kalanlarının oranının ise %7,4 olduğu (n=12) görülmektedir. Uzun süre işten uzak kalanların kazayı kırıklarla atlatanlar olduğu söylenebilmektedir.

4.1.19. Katılımcıların Kullandıkları Kişisel Koruyucu Donanımlara İlişkin Bulgular

Katılımcıların kullandıkları kişisel koruyucu donanımlara yönelik bulguları Çizelge 4.19'da verilmiştir.

Çizelge 4.19. Katılımcıların Kullandıkları Kişisel Koruyucu Donanımlara Göre Dağılımı

Kişisel Koruyucu Donanımlar*	n	%
Eldiven	404	30,1
Ayakkabı	146	10,9
Maske	268	20,1
İş elbisesi	172	12,9
Emniyet kemeri	2	0,1
Çizme	248	18,6
Koruyucu gözlükler, yüz siperlikleri, elle tutulan yüz koruyucuları	96	7,2
Toplam	1334	100
*Diğer ifadesini yanıtlayan katılımcı bulunmadığından tablodan çıkarılmıştır.		
**Çoklu yanıt olduğundan n sayısı örneklem hacmini geçmektedir.		

Çizelge 4.19 incelendiğinde katılımcılar tarafından %30,1 (n=404) eldiven, %20,1 (n=168) maske, %18,6 (n=248) çizme kullanıldığı görülmektedir. Ayakkabı kullanımının %10,9'da çok düşük değerlerde kalması böcek sokmaları, mantar hastalıkları gibi konularda çalışanları hassas duruma getirmektedir.

4.1.20. Katılımcıların İş Sağlığı ve Güvenliği Birikimlerine ve Ulaşma Yöntemlerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların iş sağlığı ve güvenliği birikimlerine ve ulaşma yöntemlerine yönelik bulgular Çizelge 4.20'de verilmiştir.

Çizelge 4. 20. İş Sağlığı ve Güvenliği Birikimlerine ve Ulaşma Yöntemlerine Göre Dağılımı

İSG Bilgisi*	n	%
Yok	226	47,7
Televizyon	152	32,1
İnternet	96	20,3
İşletmedeki İSG uzmanı	0	0
Eğitim kurumları	0	0
Yazılı kaynaklar	0	0
Toplam	474	100

*Çoklu yanıt olduğundan n sayısı örneklem hacmini geçmektedir.

Çizelge 4.20’de görüldüğü üzere katılımcılardan %47,7’si (n=226) iş sağlığı ve güvenliği hakkında bilgi sahibi olmadığını ifade ederken, internet ve televizyondan bilgi sahibi olanlarının oranının ise %52,4 (n=248) olduğu görülmektedir. İş sağlığına ilişkin işletmedeki iş sağlığı ve güvenliği uzmanı, eğitim kurumları veya yazılı kaynaklardan bilgi edinenlerin olmadığı görülmüştür.

4.1.21. Katılımcıların Psikolojik Şiddete Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların psikolojik şiddete ilişkin görüşlerine yönelik bulgular Çizelge 4.21’de verilmiştir.

Çizelge 4. 21. Katılımcıların Psikolojik Şiddete Yönelik Görüşlerine Göre Dağılımı

Katılımcı Görüşü	n	%
Evet	334	82,7
Hayır	70	17,3
Toplam	404	100

Çizelge 4.21 incelendiğinde katılımcılardan %82,7’si iş yerlerinde psikolojik şiddetin etkili olduğunu belirtmektedirler. Şiddetin kaynağı konusunda veri olmamakla birlikte işletmede çalışan mesai arkadaşları veya işçi sağlayan elçiler ile işletme sahipleri adına hareket eden kahyaların uygulayabileceği psikolojik şiddetin çalışanların sağlıkları ve çalışma performanslarını olumsuz etkileyeceği söylenebilir.

4.1.22. Katılımcıların Pozitif Ayrımcılığa Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların pozitif ayrımcılığa ilişkin görüşlerine yönelik bulgular Çizelge 4.22’de verilmiştir.

Çizelge 4. 22. Katılımcıların Pozitif Ayrımcılığa Yönelik Görüşlerine Göre Dağılımı

Katılımcı Görüşü	n	%
Evet	50	12,4
Hayır	354	87,6
Toplam	404	100

Çizelge 4.22 incelendiğinde katılımcılardan büyük çoğunluğu %87,6’sı (n=354) çalıştıkları tarımsal işletmelerde pozitif ayrımcılıkla karşılaşmadıklarını ya da böyle bir ayrımcılığın söz konusu olmadığını belirtmişlerdir. Halbuki yoğun iş temposu altında çalışan kadınların aynı zamanda ev işlerini ve çocuklarının bakımlarını yapmak durumunda olmaları, iş verimliliklerinin erkeklerin düzeyine ulaşmamasına neden olabilmektedir. Bu nedenle kadınların da çalışma hayatında eşit haklara sahip olabilmesi açısından pozitif ayrımcılık ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2. Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmanın bu aşamasında değişkenlere ilişkin ortalama, standart sapma ve mod değerleri ortaya konularak sonuçlar değerlendirilmiştir.

4.2.1. Bilgi Değişkenine İlişkin Genel Ortalamalar

Bilgi değişkenini oluşturan önlem, farkındalık ve kişisel koruyucu donanım boyutlarına ilişkin ortalama, standart sapma ve mod değerlerine Çizelge 4.23’de yer verilmiştir.

Çizelge 4.23. Katılımcıların Bilgi Düzeylerine Yönelik Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Mod Değerleri

	Ortalama	Standart Sapma	Mod
ÖNLEM	1,91	0,63	1,57
Çiftçilikte güneş ışığına maruz kalarak çalışmanın sağlığını üzerinde olumsuz etkilerini azaltmak için gerekli önlemler alınmaktadır.	1,93	0,91	2
Sağlığı tehlikeye atacak bir iş kazası yaşamamak için stres ve depresyon olması durumunda bunu azaltacak şekilde hareket edilmektedir.	1,95	0,84	2
Tarımsal faaliyetlerde kazaların hangi sebeplerden gerçekleşebileceği düşünülerek buna göre hareket edilmektedir.	2,05	0,79	2
Çevre koşullarının sağlığını üzerindeki zararlı etkilerinin nasıl azaltılacağı bilinmektedir.	1,92	0,79	2
İşletmede ilaçlama yapılırken kimyasal maddelere maruz kalmamak ve ilaçlamanın çalışanların sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla gerekli önlemler alınmaktadır.	1,97	0,85	2
Tarımsal faaliyetlerde iş sağlığı ve güvenliği yasasına uygun hareket edilmektedir.	1,62	0,91	1
Çalışanlar tarafından çiftçilikte kullanılan kimyasalların sağlığa olumsuz etkileri bilinmektedir.	1,91	0,88	2
FARKINDALIK	2,09	0,76	2
Çalışanlar tarafından boş kimyasal kapları evde kullanmanın ne gibi sonuçlar doğuracağı bilinmektedir.	2,12	0,76	2
Yapılan iş sebebiyle yaşanan kas ağrılarının nasıl azaltılacağı bilinmektedir.	2,06	1,02	2
KİŞİSEL KORUYUCU DONANIM	3,99	0,55	4,33
Kişisel koruyucuların iş kazası sonucu yaralanmaları önlediği çalışanlarca bilinmektedir.	3,65	0,94	4
Çiftçilikte kullanılan ekipman pratik bir şekilde takıp çıkarılabilmektedir.	3,74	0,74	4
Ağır nesneleri kaldırma ve vücudu rahatsız edici pozisyonlarda çalışma vücudumuza olumsuz etkiler yapmaktadır.	4,57	0,52	5
BİLGİ DÜZEYLERİ	2,46	0,46	2,25

n:404 1= Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum

Katılımcıların bilgi düzeylerini ölçmeye yönelik elde edilen sonuçlara bakıldığında; bilgiyi oluşturan önlem boyutun oldukça düşük değer aldığı (ort=1,91); tarımsal faaliyetlerde iş sağlığı ve güvenliği yasasına göre hareket edilmediği (ort=1,62), kimyasalların olumsuz etkilerinin çalışanlarca bilinmediği (ort=1,91), çevre koşullarının sağlık üzerindeki olumsuz etkilerinin nasıl azaltılacağına

bilinmediği (ort=1,92) ve güneş ışığına maruz kalmanın sağlık üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması için gereken önlemlerin alınmadığı (ort=1,93) sonucuna ulaşılmıştır. Bilgiyi oluşturan farkındalık boyutu da düşük düzeyde değer almış (ort=2,09) ve çalışanların iş nedeniyle oluşacak kas ağrıları nasıl azaltacaklarını bilmedikleri (ort=2,06), boş kimyasal kapların evde kullanımının olumsuz sonuçlarını bilmedikleri (ort=2,12) görülmüştür. Kişisel koruyucu donanım boyutu ise ortalamanın üzerinde değer almış (ort=3,99) ve ağır nesneleri kaldırmak ve vücudu rahatsız edici pozisyonda çalışmanın vücuda verdiği olumsuz etkilerin bilindiği (ort=4,57), kullanılan ekipmanların kolay şekilde takılıp çıkarılabildiği (ort=3,74) sonucuna ulaşılmıştır.

4.2.2. Algı Değişkenine İlişkin Genel Ortalamalar

Tablo 4.24’de algı değişkenini oluşturan tehlike ve yasa boyutlarına ilişkin ortalama, standart sapma ve mod değerleri detaylandırılmıştır.

Çizelge 4.24. Katılımcıların Algı Düzeylerine Yönelik Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Mod Değerleri

	Ortalama	Standart Sapma	Mod
TEHLİKE	4,33	0,39	4
İşim esnasında kolay bir şekilde kaza yaşayabilirim.	4,36	0,49	4
İşimi yaparken sağlığım tehdit altındadır.	4,27	0,54	4
Tehlikeli bir mesleğim var.	4,45	0,51	4
Mesleğim gereği meslek hastalığına yakalanabilirim.	4,25	0,48	4
YASA	4,46	0,49	4
İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası yararlı değildir	4,47	0,50	4
İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası yaralanmaları ve hastalık oranlarını azaltmada etkili değildir.	4,44	0,51	4
ALGI DÜZEYLERİ	4,37	0,36	4

n:404 1= Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum

Araştırmada algı düzeylerini belirlemeye yönelik tehlike algısı boyutu oldukça yüksek değerde olduğu (ort=4,33) görülmektedir. Buna göre katılımcılar tehlikeli mesleklerinin olduğu (ort=4,45), iş esnasında kolay kaza geçirebilecekler (ort=4,36), iş esnasında sağlıklarının tehdit altında olduğu (ort=4,27) ve meslekleri nedeniyle meslek hastalığına yakalanabilecekleri (ort=4,25) sonucuna ulaşılmıştır.

Algı düzeyini oluşturan ikinci faktör olan yasa algısına bakıldığında yüksek değerde olduğu (ort=4,46); katılımcıların iş sağlığı ve güvenliği yasasının yararlı olduğu (ort=4,47) ve yaralanma ve hastalıkları azaltmada etkili olduğu (ort=4,44) sonucuna ulaşılmıştır. Yasa algısını oluşturan ifadeler ters kodlama yapıldığından ifadeler olumlu şekilde yorumlanmaktadır.

4.3. Değişkenler Arası İlişkileri Belirlemeye Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları

Korelasyon analizi; ilgi analizidir. En az iki değişkenin birbiriyle olan ilgisini ve bu ilginin yön ve kuvvetini tanımlamayı amaçlayan bir ilgi analizidir (Kurtuluş, 2010). İki değişken arasındaki ilişkinin gücünü ölçer ancak neden sonuç ilişkisi ile ilgili bilgi vermez (Lorcu, 2015). Korelasyon katsayısı +1 ile -1 arasında değer alır (Kurtuluş, 2010).

Bu kapsamda değişkenler arası ilişkileri belirlemeye yönelik bilgi düzeylerini oluşturan boyutlar ile algı düzeylerini oluşturan boyutlar arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılmıştır (Çizelge 4.25).

Çizelge 4. 25. Bilgi Düzeyi ile Algı Düzeylerine İlişkin Korelasyon Katsayıları

		Tehlike	Yasa
Önlem	Pearson Korelasyon	-329**	-204**
	Sig(2uçlu)	,00	,00
	n	404	404
Farkındalık	Pearson Korelasyon	-153**	-154**
	Sig(2uçlu)	,00	,00
	n	404	404
KKD	Pearson Korelasyon	,296**	,093
	Sig(2uçlu)	,00	,062
	n	404	404

**Korelasyon 0,01 seviyesinde anlamlı(2-uçlu)

*Korelasyon 0,05 seviyesinde anlamlı(2-uçlu)

Bilgi düzeyi ve algı düzeyini oluşturan boyutlar ayrı ayrı korelasyona tabi tutulmuş, yapılan korelasyon analizine göre bilgi düzeyini oluşturan önlem bilgi düzeyi ile tehlike algısı arasında anlamlı negatif yönlü ilişki saptanmıştır ($r=-329$, $p=,000$). Katılımcıların önlem bilgi düzeyleri arttıkça tehlike algıları azaltmaktadır. Ancak ilişkinin gücü r katsayısından anlaşılabileceği üzere zayıf ilişkilidir. Farkındalık bilgi düzeyi ile tehlike algısı arasındaki anlamlı bir ilişki bulunmakta olup ilişkinin yönü negatiftir ($r=-153$, $p=,000$). Katılımcıların farkındalık bilgi düzeyleri arttıkça tehlike algıları azaltmaktadır. Ancak ilişkinin gücü r katsayısından anlaşılabileceği üzere çok zayıf ilişkilidir. Kişisel koruyucu donanım bilgi düzeyleri ile tehlike algısı arasında anlamlı pozitif yönlü ilişki bulunmaktadır ($r=296$, $p=,000$). Katılımcıların kişisel koruyucu donanım bilgi düzeyleri arttıkça tehlike algıları da artmaktadır.

Tarımsal faaliyetler gerçekleştirilirken alınması gereken önlemler uygulandığında ve kas ağrıları ya da boş kimyasal kapların kullanımına ilişkin farkındalıkları attığında katılımcıların işlerinin tehlikeli olacağına ilişkin algıları düşecektir. Kişisel koruyucu donanımların yüksek ortalama ile kullanıldığından hareketle tehlike algısının da yükselmesine bakıldığında işin tehlikeli olmasına ilişkin kullanılan koruyucu donanımların tek başına tehlike algısını azaltmada yeterli olmadığı aksine durumu daha ciddiye almalarıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Algı düzeyini oluşturan yasa algısı boyutuna ilişkin yapılan korelasyon analizine göre; katılımcıların önlem bilgi düzeyi ile yasa algısı arasında anlamlı negatif yönlü ilişki bulunmaktadır ($r=-204$, $p=,000$). Katılımcıların önlem düzeyleri arttıkça yasa algılarının azalmaktadır. Ancak ilişkinin gücü r katsayısından anlaşılabileceği üzere zayıf ilişkilidir. Farkındalık bilgi düzeyi ile yasa algısı arasında anlamlı negatif yönlü ilişki bulunmaktadır ($r=-154$, $p=,000$). Katılımcıların farkındalık bilgi düzeyleri arttıkça yasa algıları azalmaktadır. Ancak ilişkinin gücü r katsayısından anlaşılabileceği üzere çok zayıf ilişkilidir. Kişisel koruyucu donanım bilgi düzeyleri ile yasa algısı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($p=,062$).

Katılımcıların önlem ve farkındalık bilgi düzeyleri arttıkça uygulanan yasaların iş kazaları ve meslek hastalıkları azaltmada yeterli olmayacağını düşünecekleri şekilde yorumlanabilir.

4.4. Bilginin Algıya Etkisinde Regresyon Analizi ve Hipotez Testi

Herhangi bir değişkenin bir ya da daha fazla değişkenle aralarındaki ilişkinin matematik fonksiyonu olarak ifade edilen regresyon analizi bağımsız değişken sayısına göre basit veya çoklu olarak gerçekleştirilebilir (Lorcu, 2015). Araştırmada bilgi düzeyinin algıya etkisini belirlemek amacıyla araştırma kapsamında H_1 hipotezi geliştirilmiştir.

H_0/H_1 : Katılımcıların bilgi düzeyleri algı düzeylerini etkilememektedir/etkilemektedir.

H_{1a} : Katılımcıların önlem düzeyi tehlike algısını etkilemektedir.

H_{1b} : Katılımcıların farkındalık düzeyi tehlike algısını etkilemektedir

H_{1c} : Katılımcıların kişisel koruyucu donanım düzeyi tehlike algısını etkilemektedir.

H_{1d} : Katılımcıların önlem düzeyi yasa algısını etkilemektedir.

H_{1e} : Katılımcıların farkındalık düzeyi yasa algısını etkilemektedir.

H_{1f}: Katılımcıların kişisel koruyucu donanım düzeyi yasa algısını etkilemektedir.

Bu kapsamda iki regresyon analizi yapılmıştır. Bunlar; bilgi düzeyinin tehlike algısı boyutuna etkisi ve yasa algısı boyutuna etkisidir.

4.4.1. Bilginin Tehlike Algısı Üzerinde Etkisine Yönelik Regresyon Analizi

Çizelge 4.26’da bilgi düzeyinin tehlike algısına ilişkin çoklu regresyon sonuçları verilmiştir. Önlem, farkındalık ve kişisel koruyucu donanım bağımsız değişkenler olup, tehlike algısı bağımlı değişkeni ifade etmektedir.

Çizelge 4. 26. Katılımcıların Bilgi Düzeyleri Boyutlarının Tehlike Algısına Etkisi

Bağımsız Değişkenler	BETA	T	p
Önlem	-,338	-6,633	,000**
Farkındalık	,032	,629	,530
KKD	,292	6,466	,000**
F	31,864		
R	,439		
Adjusted R ²	,187		
*Değer 0.05 düzeyinde anlamlıdır, **Değer 0,01 düzeyinde anlamlıdır			

Yapılan analize göre model değişimin %18,7’sini açıklamaktadır. Başka bir ifadeyle bilgiyi oluşturan; önlem, farkındalık, kişisel koruyucu donanım boyutları tehlike algısının %18,7’sini açıklamaktadır. Çizelge 4.26’ya göre önlem ile tehlike algısı arasındaki ilişkinin negatif yönlü, kişisel koruyucu donanım bilgi düzeyi ile tehlike algısı ilişkisinin pozitif yönlü olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Önlem bilgi düzeyi bir birim arttığında tehlike algısının 0,33 azalacağını, kişisel koruyucu donanım bilgi düzeyi bir birim arttığında tehlike algısının 0,29 artacağını söylemek mümkündür. Farkındalık bilgi düzeyinin tehlike algısı üzerinde anlamlı bir etki yaratmadığı görülmektedir.

Katılımcılar yeterli önlem alındığı sürece yaptıkları işlere ilişkin mevcut tehlike algılarının azalacağı, kişisel koruyucu donanımların kullanılmasının ise işlerinin tehlikeli olduğuna ilişkin düşüncelerini arttırabileceğinden hareketle sadece

kişisel koruyucu donanımların kullanımının işlerine ilişkin tehlikeleri azaltmak yerine arttırma yönünde etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Bu kapsamda H_1 hipotezinin alt hipotezlerini test etmek amacıyla oluşturulan regresyon modelinin birincisi sonucunda H_{1a} ve H_{1c} hipotezleri kabul, H_{1b} hipotezi reddedilmiştir. Modelin hipotezi destekler nitelikte olduğunu söylemek mümkündür.

4.4.2. Bilginin Yasa Algısı Üzerinde Etkisine Yönelik Regresyon Analizi

Çizelge 4.27’de bilgi düzeyinin yasa algısına ilişkin çoklu regresyon sonuçları verilmiştir. Önlem, farkındalık ve kişisel koruyucu donanım bağımsız değişkenler olup, yasa algısı bağımlı değişkeni ifade etmektedir

Çizelge 4. 27. Katılımcıların Bilgi Düzeyleri Boyutlarının Yasa Algısına Etkisi

Bağımsız Değişkenler	BETA	T	p
Önlem	-,171	-3,094	,002*
Farkındalık	-,066	-1,190	,235
KKD	,084	1,712	,088
F	7,439		
R	,230		
Adjusted R ²	,046		
*Değer 0.05 düzeyinde anlamlıdır, **Değer 0,01 düzeyinde anlamlıdır			

Yapılan analize göre model değişiminin %4,6’sını açıklamaktadır. Başka bir ifadeyle bilgiyi oluşturan; önlem, farkındalık, kişisel koruyucu donanım boyutları yasa algısının %4,6’sını açıklamaktadır. Çizelge 4.27’ye göre önlem ile yasa algısı arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Önlem bilgi düzeyi bir birim artığında yasa algısının 0,17 azalacağını söylemek mümkündür. Farkındalık bilgi düzeyi ve kişisel koruyucu bilgi düzeyinin ile yasa algısı üzerinde anlamlı bir etki yaratmadığı görülmektedir.

Katılımcıların önlemlere ilişkin önlem düzeylerinde meydana gelen artışla beraber mevcut yasaların yeterli olmayacağına ilişkin algılarının artacağını söylemek mümkündür.

Bu kapsamda H_1 hipotezinin alt hipotezlerini test etmek maksadıyla oluşturulan regresyon modelinin ikincisi sonucunda H_{1d} hipotezi kabul, H_{1e} ve H_{1f} hipotezleri reddedilmiştir. Modelin hipotezi kısmen destekler nitelikte olduğunu söylemek mümkündür.

Çoklu regresyon modeli toplu olarak değerlendirildiğinde elde edilen verilere göre; H_1 hipotezinin kısmen desteklendiğini söylemek mümkündür. Önlem bilgi düzeyi tehlike ve yasa algısını negatif yönde etkilerden, kişisel koruyucu donanım bilgi düzeyi sadece tehlike algısını pozitif yönde etkilemekte, farkındalık bilgi düzeyi ise tehlike veya yasa algını üzerinde anlamlı bir etkiye sebep olmamaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada katılımcıların bilgi düzeylerinin belirlenmesi ışığında iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin algıları ve bilgi düzeylerinin algılarını etkileyip etkilemediğine ilişkin hipotezler kurulmuş ve veriler elde edilmiştir. Anketin birinci kısmını oluşturan kişisel özelliklere ilişkin elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Yapılan çalışma sonucunda tarım sektörünün istihdam içinde önemli bir paya sahip olduğu, çalışanların genellikle eğitim düzeylerinin düşük olduğu, açık alanda çalışmak durumunda kalmaları, işlerinin mevsimsel ve zamana bağlı olması gibi sorunlarının bulunduğu görülmüştür.

Tarımda çalışan kadınların büyük bölümünün yaşlarının 20 ve üzerinde, çoğunluğunun evli olduğu görülmüştür. Katılımcıların yarıya yakınının iki, üç çocuğa sahip oldukları ve ailelerindeki birey sayısının ortalama 6 kişi olmasından hareketle kadın çalışanların geleneksel aile yapısına sahip ailelerde yaşadıkları söylenebilir.

Gelir düzeylerinin 2001-4000 TL arasında değiştiği bu bağlamda aylık sınırına yakın gelir elde ettikleri, kadın çalışanların büyük çoğunluğunun ailelerinde gelir getiren başka bireylerinde bulunduğu, tarımsal faaliyetlere katılmak dışında başka mesleklerinin bulunmadığını belirtmişlerdir. Bu kapsamda tarım sektöründe çalışmalarında akraba, aile veya uzun süredir sektörde çalışıyor olmaları etkili olabileceği gibi tarımsal faaliyet dışında başka gelir elde etmediklerinden geçimlerini tarımsal faaliyetler sonucu sağladıkları söylenebilir. Aynı zamanda büyük çoğunluğunun iş deneyimlerinin 5 yıl ve üzerinde olması tarımsal çalışmaları meslek olarak seçtiklerinin göstergesi olarak alınabilir.

Ekim ve hasat dönemlerinin sınırlı olması nedeniyle çalışanlardan büyük bölümünün toprak işleme ve hasat dönemlerinde çalıştıkları belirlenmiştir. Sektörde çalışan kadın işçilerin sigortalılık oranının %25'lerde kaldığı, sendikalılık oranının ise %0 olduğu bu durumda büyük bir kısmının sigortasız çalıştığı sosyal güvencelerinin olmadığı belirlenmiştir. Hiçbir katılımcının sendika üyeliğinin

bulunmaması, sendikaya aldıkları ücretin %13'ünü ödüyor olmalarından kaynaklanabilir. Katılımcıların büyük kısmının sigortasının olmaması sektörde kayıt dışı istihdamın varlığı göstermekte olup literatürle benzer sonuç elde edilmiştir.

Katılımcılardan mesleki yeterlilik belgesine sahip olanların oranının da sıfır olduğu görülmüştür. Buradan hareketle, deneyim süreleri fazla olmasına rağmen mesleki yeterlilik belgelerinin olmaması yoğun olarak günlük yevmiyeli çalışanlardan oluşması, iş olduğu zaman çalışıyor olmaları veya farklı işlere yönelebilecekleri, iş güvencesi olmadığından işin yapılmasına ilişkin bir belge ihtiyacı hissetmemelerinden kaynaklanıyor olabilir.

Çalışan kadınların çeşitli boyutlarda iş kazası geçirdikleri, kaza nedenleri arasında el aleti kazalarının ilk sırada yer aldığı, kazaların büyük çoğunluğunun hafif yaralanmayla atlatıldığı ve çalışanların çoğunluğunun aynı gün işe devam ettiği tespit edilmiştir. Katılımcılar kişisel koruyucu donanım olarak en çok eldiven, çizme ve maske kullandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların iş kazası geçirme durumunun yarıya yakın olması ciddi bir durumu ifade etmektedir. Her ne kadar vücutta ciddi yaralanmalar olmasa ve aynı gün işe devam ediyor olsalar da yarıya yakınının iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilgi sahibi olmamaları yaşanan kazaların ilerleyen zamanlarda daha büyük sonuçlar doğurabileceği düşünülmektedir.

Katılımcıların yarıya yakınının iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin bilgilerinin olmadığı, büyük bir kısmının işyerinde psikolojik şiddetin uygulandığını ve pozitif ayrımcılığın uygulanmadığını belirtmişlerdir. Tehlikeli sektörde yer alan tarım sektöründe çalışanların iş ve işlemlerin nasıl yapılacağı, tehlikeler, riskler, almaları gereken önlemlerle ilgili bilgi sahibi olmamaları ve bilgi alanların ise bir uzman veya eğitim kurumu yerine televizyon veya internetten bilgi edinmiş olmaları, çalışma sürelerinin uzunluğu veya yevmiyeli olarak çalıştıklarından bilgi edinme ihtiyacı hissetmemelerinden kaynaklanıyor olabilir. İşletmeler için önemli bir kavram olan psikolojik şiddet çalışanların motivasyonları üzerinde önemli bir faktördür.

Katılımcıların çoğunun psikolojik şiddetin uygulandığını düşünüyor olmaları yaptıkları işi isteyerek yapmamalarına, verimliliklerinin azalmasına, dikkatlerinin dağılmasına ve bunların sonucunda iş kazalarına neden olabilecektir. Her sektörde uygulanmaya çalışılan kadınların iş hayatındaki yerlerini arttırmaya yönelik pozitif ayrımcılığın ise sektördeki kadın çalışanlar tarafından uygulanmıyor olduğunu düşünceleri, ücret karşılığı günlük yevmiyeli çalışanlar veya hiyerarşik yapıda alt kademedeki çalışanlar açısından uygulanmıyor olduğunu düşünceleri şeklinde açıklanabilir.

Araştırmanın ikinci kısmını oluşturan katılımcıların bilgi düzeylerini ölçmeye yönelik elde edilen sonuçlara bakıldığında; bilgiyi oluşturan önlem boyutun oldukça düşük değer aldığı; tarımsal faaliyetlerde iş sağlığı ve güvenliği yasasına göre hareket edilmediği, kimyasalların olumsuz etkilerinin çalışanlarca bilinmediği, çevre koşullarının sağlık üzerindeki olumsuz etkilerinin nasıl azaltılacağı bilinmediği ve güneş ışığına maruz kalmanın sağlık üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması için gereken önlemlerin alınmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bilgiyi oluşturan farkındalık boyutu da düşük düzeyde değer almış ve çalışanların iş nedeniyle oluşacak kas ağrıları nasıl azaltacaklarını bilmedikleri, boş kimyasal kapların evde kullanımının olumsuz sonuçlarını bilmedikleri görülmüştür. Kişisel koruyucu donanım boyutu ise ortalamanın üzerinde değer almış ve ağır nesneleri kaldırmak ve vücudu rahatsız edici pozisyonda çalışmanın vücuda verdiği olumsuz etkilerin bilindiği, kullanılan ekipmanların kolay şekilde takılıp çıkarılabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bilgi ve farkındalık düzeylerinin düşük çıkmasının katılımcıların yarıdan fazlasının iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili eğitim almamış olmaları aynı zamanda çoğunun günlük yevmiyeli çalışmalarından dolayı işin yapılması esnasında sadece verilen kişisel koruyucu donanımlar dışında herhangi bir önlem veya farkındalıklarının olmadığı şeklinde düşünülebilir.

Algı düzeyine ilişkin tehlike boyutu oldukça yüksek değer almış, katılımcılar tehlikeli mesleklerinin olduğu, iş esnasında kolay kaza geçirebilecekleri, sağlıklarının tehdit altında olduğu ve işleri nedeniyle meslek hastalığına

yakalanabileceklerini düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Yasa boyutu da yüksek değer almış katılımcılar iş sağlığı ve güvenliği yasasının yararlı olduğu, yaralanma ve hastalıkları azaltmada etkili olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Gereken önlemlerin alınmadığı ve farkındalıkları düşük olan katılımcılar yaptıkların işin tehlikeli olduğunu ve mevcut yasaların yararlı olabileceğini düşünmektedirler.

Bilgi düzeyi ile algı düzeyi arasındaki ilişkiye bakıldığında; önlem boyutu ile tehlike ve yasa algısı arasında zayıf negatif yönlü ilişki saptanmıştır. Buna göre katılımcıların önlem bilgi düzeyleri arttıkça tehlike ve yasa algıları azalmaktadır. Farkındalık boyutu ile tehlike ve yasa algısı arasında da çok zayıf negatif yönlü ilişki bulunmaktadır. Katılımcıların farkındalık bilgi düzeyleri arttıkça tehlike ve yasa algıları azalmaktadır. Kişisel koruyucu donanım boyutuna bakıldığında tehlike algısıyla zayıf pozitif yönlü ilişki bulunmaktayken yasa algısı ile anlamlı ilişki saptanamamıştır. Katılımcıların kişisel koruyucu donanım bilgi düzeyi arttıkça tehlike algısı da artmaktadır sonucuna ulaşılmıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların önlem bilgi düzeyleri arttıkça işlerinin tehlikeli olmasına ilişkin algı düzeylerinin azalacağı aynı zamanda iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin yasanın yararının ve kazaları önlemedeki öneminin de azalacağı görülmüştür. Bu kapsamda önleme ilişkin bilgi düzeyleri artınca tehlikelere maruz kalma oranlarının azalacağını, önlemlerin uygulanması ile kazaların önlenmiş olacağını düşünerek tehlike algıları düşüşe geçeceği söylenebilir. Aynı zamanda mevcut durumda bilgileri olmadığından yasanın önemli olduğunu, bilgi düzeyleri artınca yasaların yeterli olmayacağını düşünecekleri şeklinde yorumlanabilir. Benzer şekilde kas ağrılarının azaltılması ve boş kimyasal kapların kullanımının sonuçlarının bilinmesine yönelik farkındalık bilgi düzeyleri arttıkça da katılımcılar işlerinin tehlikeli olduğuna ilişkin algılarının yanı sıra yasa algıları da azalmakta, bu durum da yine aynı şekilde açıklanabilir. Kişisel koruyucu donanım bilgi düzeyi arttıkça tehlike algılarının artması ise; ekipmanların kullanımına önem veriliyor olması işin ciddiyeti ile ilgili tehlikeleri algılamalarını sağlamaktadır şeklinde yorumlanabilir.

Bilgi düzeyinin algıya etkisini belirlemeye yönelik yapılan analiz sonucuna göre; önlem boyutu ile tehlike algısı arasında negatif yönlü kişisel koruyucu donanım boyutu ile tehlike algısı arasında pozitif yönlü ilişki tespit edilirken farkındalık boyutu tehlike algısı üzerinde anlamlı etkiye neden olmadığı görülmüştür. Yasa algısına ilişkin sonuçlar ise; önlem boyutu ile yasa algısı arasında negatif yönlü ilişki olduğu farkındalık ve kişisel koruyucu donanım boyutlarının ile yasa algısı üzerinde herhangi bir etki yaratmadığı görülmüştür.

Genel değerlendirmede; katılımcıların önlem bilgi düzeylerinin tehlike veya yasa algısı üzerinde negatif etkiye neden olduğu görülmüştür. Kişisel koruyucu donanım bilgi düzeyinin ise tehlike algısı üzerinde pozitif etkiye neden olmuştur. Bu noktadan hareketle bireylerin önlem ve farkındalık düzeyleri arttıkça yasaların artırılmasına ilişkin düşüncelerinin bulunduğu, bu kapsamda daha nitelikli ve yararlı hale getirilmesi gerektiğini düşündükleri şeklinde yorumlanabilir. Kişisel koruyucu donanım bilgi düzeylerinin mevcut durumda yüksek olmasına rağmen tehlike algısının yüksek olması da işin tehlikesinin kişisel koruyucu donanımların kullanımı ile daha ciddiye alınacağı ve önlemede yeterli olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Çalışma kapsamında getirilebilecek öneriler;

- Kadınlara yönelik iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin çeşitli projelerle eğitimlerin verilmesi, böylelikle çalışanların bilgi düzeylerinin artırılarak tehlike algılarının azaltılmasının sağlanması,
- Yüksek deneyim sürelerine sahip olmalarına rağmen günlük yevmiyeli çalışıyor olmaları meslek olarak görmelerini engelleyebileceğinden hareketle, yapılan işlerin meslek olarak görülebilmesi kapsamında meslek edinme konusunda gereken desteklemelerin yapılması,
- Sektördeki kayıt dışı istihdamın önüne geçilerek sigortalı olarak çalıştırılması için gerekenlerin yapılması,

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili gereken bilgilendirmelerin yapılabilmesi için tarım sektörünün yoğun olduğu alanlara gezici bilgilendirme ekiplerinin görevlendirilmesi,
- Tarıma yönelik iş sağlığı ve güvenliği tarım programlarının hazırlanması,
- Kadınların yaptıkları işlerin de görünmez istihdam kategorisinden çıkarılabilmesi kapsamında gereken çalışmaların yapılarak, kadın işgücünün de değerli olduğunu hissettirebilmek,
- Psikolojik şiddeti önlemeye yönelik gereken etik iklimin oluşturulmasını sağlamak,

İş sağlığı ve güvenliğinin planlı ve sistematik işlemesi gerektiğinden tarım sektöründe çalışan kadınların mevcut çalışma sürelerinin uzunluğu, görünmez istihdam dikkate alınarak, sektördeki uygulamalara yönelik bilgi ve algıları belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma İzmir ili tarım sektöründeki kadın çalışanlar ile sınırlı olduğundan; bu alanda yapılacak yeni araştırmacıların çalışmalarını farklı şehirlerde, farklı bölgelerde ulusal veya uluslararası tarım alanlarında çalışanlar üzerinde yaparak karşılaştırılmasının ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019. İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları Çalışma Rehberi. https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/5880/isyerlerindeisgkurullaricalisma_rehberi.pdf Erişim tarihi: 10.10.2020
- Akıllı, H. ve Aydoğdu, Ö., 2014. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Önemi. MTA Doğal Kaynaklar ve Ekonomi Bülteni, (16): 245-250.
- Akkaya, G., 2007. Avrupa Birliği ve Türk Mevzuatı Açısından Sağlık Kuruluşlarında İş Sağlığı, İş Güvenliği, Meslek Hastalıkları ve Bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İnsan Kaynakları Yönetimi Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 158s.
- Akkuş, Z., 2017. Tarım Sektöründe İş Sağlığı ve Güvenliği Mardin Örneği. Harran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Çevre Mühendisliği Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa, 60s.
- Akpınar, T., ve Özyıldırım, K., 2016. Trakya Bölgesi'nde Tarımsal Faaliyette Bulunan Çiftçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından Değerlendirilmesi. Çalışma ve Toplum, (3): 1231-1270.
- Aktuna, A., 2017. Tarım Sektöründe Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Çerçevesinde Bilgi, Tutum ve Algı Düzeyleri: Tekirdağ Süleymanpaşa Örneği. Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma İktisadi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ, 138s.
- Alli, B. O., 2008. Fundamental Principles of Occupational Health and Safety. International Labour Office, Geneva.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E., 2007. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı. Sakarya Yayıncılık 4. Baskı. Sakarya, 360s.

- Anonim, 2017. Tarım Sektörü İçin Doğru Kişisel Koruyucu Ekipman. <https://www.tarim.com.tr/Tarim-sektoru-icin-dogru-kisisel-koruyucu-ekipman,35784h> Erişim tarihi: 22.12.2019
- Anonim, 2019. Tarımsal Makinaların Kullanımında İş Sağlığı Güvenliği. <http://www.isguvenligi.net/iskollari-ve-is-guvenligi/tarimsal-makinalarin-kullaniminda-is-sagligi-ve-guvenligi>, Erişim tarihi: 22.12.2019
- Arıkan, G., 1988, Kırsal Kesimde Kadın Olmak. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 5(2): 1-16.
- Aydın, U., Karaca, N.G., Canbey Özgüler, V. ve Karaca, E., 2013. İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitiminin İş Kazaları ve Meslek Hastalıklarının Önlenmesindeki Rolü. Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası, 27(4): 24-45.
- Aydoğan, Z., 2020. Kişisel Koruyucu Donanım Kullanımı, (N. Çelebi editör). İş Kazaları ve İSG’ de Temel Önlemler, Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Yayını, Erzurum, s. 249-275
- Bakan, İ. ve Kefe, İ., 2012. Kurumsal Açından Algı ve Algı Yönetimi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(1): 19-34.
- Baksh, K., Ganpat, W., ve Narine, L. K., (2015). Farmers’ Knowledge, Attitudes and Perceptions of Occupational Health and Safety Hazards in Trinidad, West Indies and Implications for the Agriculture Sector. Journal of Agricultural Extension and Rural Development, 7(7); 221-228.
- Balkır, Z.G., 2012. İş Sağlığı ve Güvenliği Hakkının Korunması: İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Organizasyonu. Sosyal Güvenlik Dergisi, 2(1): 56-91.
- Barutçugil, İ., 2002. Bilgi Yönetimi. Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 232s.
- Baybora, D., 2013. İş Sağlığı ve Güvenliğine Genel Bakış (D. Baybora editör). İş Sağlığı ve Güvenliği, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını No:1630, Eskişehir, s.2-22.
- Beyan, A.C., Alıcı, N.Ş., Bediz, C. ve Çımrın, A.H., 2017. Termal Riskler ve İş Sağlığı. Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi, 27(1):1-6.

- Bulduk, S., 2010. Gıda ve Personel Hijyeni. Detay Yayıncılık, Ankara, 208s.
- Candan, E ve Günal, S.Ö., 2013. Tarımda Kadının Emeği. Tarım Ekonomisi Dergisi, 19(1): 93-101.
- Candan, E. ve Günal, S.Ö., 2015. Türkiye’de Tarımda Kadın Emeği. TÜRKTOB Dergisi, 4(16): 10-12.
- Çalışkan, N., 2019. Kat Hizmetlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği (N.Ş. Perçin editör). Kat Hizmetleri Yönetimi, Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, Erzurum, s.245-267.
- Çalışma Genel Müdürlüğü, 2018. Çalışma Hayatı İstatistikleri. https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/32481/calisma_hayati_2018.pdf Erişim tarihi: 27.06.2020
- Çamurcu, S. ve Seyhan, T.G., 2015. Tarım Sektöründe İş Sağlığı ve Güvenliği. Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi, 3(3): 549-552.
- Çolak M. ve Çetin T., 2017. Analysis of the Occupational Health and Safety Factor in Business Enterprises from the Viewpoint of Employees. Press Academia Procedia, 3(1): 495-499.
- ÇSGB, 2004. Kişisel Koruyucu Donanımlar. <http://www.guvenlitarim.gov.tr/images/yay%C4%B1mlar/Ki%C5%9Fisel%20Koruyucu%20Donan%C4%B1mlar.pdf> Erişim tarihi: 22.12.2019
- ÇSGB, 2014. Avrupa Birliği’nde İş Sağlığı ve Güvenliği. Yayın no:12, Ankara. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, (F. Aydın editör), <https://www.ailevecalisma.gov.tr> Erişim tarihi: 22.11.2019
- ÇSGB, 2018. Yüksekten Düşmeye Karşı, Ayak-Bacak, Yüz, Göz, Baş, Koruyucu Donanımlar. <https://birim.ailevecalisma.gov.tr/media/3880/brosur29.pdf> Erişim tarihi: 22.12.2019
- Demircan, E., 2008. İnşaat Sektöründe İşçi Sağlığı ve Güvenliğinin Ekonomik ve Toplumsal Boyutları. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

- Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 147s.
- Department for Environment Food and Rural Affairs, 2015. Farming Statistics, Final Crop Areas, Yields, Livestock Populations and Agricultural Workforce. London, UK. <https://www.gov.uk/government/statistics/farming-statistics-final-crop-areas-yields-livestock-populations-and-agricultural-workforce-at-1-june-2015-uk> Erişim tarihi: 20.01.2020
- Durmuşoğlu, P.Ö., 2008. Türkiye ve Avrupa Birliğinin İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Açısından Karşılaştırılması. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü İş Sağlığı ve İş Güvenliği Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 418s.
- Ergin, G., 2009. Türkiye Tarım Sektöründe Çalışan Kadın İşgücü: “Malatya Örneği”. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 90s.
- Eurostat, 2020. Accidents at Work-Statistics by Economic Activity. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Accidents_at_work_-_statistics_by_economic_activity#Analysis_of_non-fatal_accidents_by_sex_and_age Erişim tarihi: 11.05.2020
- Gönültaş, T., Aytaç, N., ve Akbaba, M., 2018. Mevsimlik Tarım İşçilerinin İş Kazası ve İşle İlgili Hastalık Geçirme Durumlarının Araştırılması. Sakarya Tıp Dergisi, 8(1):117-126.
- Görücü, İ. ve Akbıyık, N., 2010. Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçiliği: Sorunları ve Çözüm Önerileri. Hikmet Yurdu: Düşünce–Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 3(5): 189-219.
- Gügerçin, Ö. ve Baytorun, A.N., 2018. Tarım’da İş Kazaları ve Gerekli Önlemler. Çukurova Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi, 33(2): 157-168.
- Gülçubuk, B., 2017. 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Tarımda Çalışanlar İçin Bir şey İfade Eder mi? International Journal of Social Sciences and Education Research, 3(2): 573-582.

- Gürbüz, S. ve Şahin, F., 2014. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yönetim-Analiz. 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 440s.
<https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 22.12.2019
- ILO, 2017, Global Employment Trends for Youth 2017: Pathsto A Better Working Future. Geneva: International Labour Office.
- İSGB, 2015. İş Sağlığı ve Güvenliği Çalışanların El Kitabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 6071, Ankara: 34s.
- İslamoğlu, A.H. ve Alınçık, Ü., 2016, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. 5. Baskı, Beta, İstanbul, 514s.
- Karadeniz, O., 2011. Türkiye’de Atipik Çalışan Kadınlar ve Yaygın Sosyal Güvencesizlik. Çalışma ve Toplum Dergisi, (29): 83-127.
- Karadeniz, O., 2012. Dünya’da ve Türkiye’de İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları ve Sosyal Koruma Yetersizliği. Çalışma ve Toplum Dergisi, (34): 15-72.
- Karaman, F., Çobanoğlu, F. ve Yılmaz, H.İ., 2014. Tarımda İş Güvenliği Kavramı ve Üretici Yaklaşımları: Çine İlçesi Örneği. XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi Bildiri Kitabı 3: 1164-1173.
- Karamık, S. ve Şeker, U., 2015. İşletmelerde İş Güvenliğinin Verimlilik Üzerinde Etkilerinin Değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 3(4): 575-584.
- Kaya, M. ve Özgülner, N., 2015. Mevsimlik (Gezici/Geçici) Tarım İşçilerinin İki Yerleşim Birimindeki Yaşam Koşulları ve Sağlık Durumlarına Niteliksel Bakış. Turk J Public Health, 13(2): 115-126.
- Kişisel Koruyucu Donanımların İşyerlerinde Kullanılması Hakkında Yönetmelik, 2013. T.C. Resmi Gazete, 02.07.2013
<https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.18540&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=> Erişim tarihi: 22.12.2019
- Korkmaz, A., ve Avsallı, H., 2012. Çalışma Hayatında Yeni Bir Dönem: 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (26): 153-167.

- Kulak, E., 2011. Tarımsal Üretim Süreçlerindeki Değişimin Kırsal Alanda Kadın İstihdamına Etkileri, 1980 Sonrası Gelişmeler. T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara, 166s.
- Kurtuluş, K., 2010. Araştırma Yöntemleri. Türkmen Kitabevi, İstanbul, 326s.
- Lorcu, F., 2015. Örneklerle Veri Analizi SPSS Uygulamalı. Detay Yayıncılık, Ankara, 376s.
- Mahiroğulları, A., 2001. Türkiye'de 1980 Sonrası Sendikalaşma ve Sendikalaşmayı Etkileyen Unsurlar. Maliye Araştırmaları Konferansları, 0(40), s.123-144.
- NIOSH, 2019. Agricultural Safety, <https://www.cdc.gov/niosh/topics/aginjury/> Erişim tarihi: 11.05.2020
- Onur, B., 2012. İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından Aydınlatma. Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Elektrik-Elektronik Mühendisliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 50s.
- Öz, E. ve Ertuğrul, G.Ö., 2016. İleri Yaşlı Çiftçilerin Tarımsal İş Güvenliğine Yaklaşımı. Tarım Makinaları Bilimi Dergisi, 12(4): 221-227.
- Öz, E., 2005. Ege Bölgesinde Meydana Gelen Traktörü Kazalarının Tarımsal İş Güvenliği Açısından Değerlendirilmesi. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 42(2): 191-202.
- Özaslan, B. Ö., 2011. İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi ve Lojistik Sektöründe Faaliyet Gösteren İşletmelerde Bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı İnsan Kaynakları Yönetimi Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 390s.
- Polat, A., 2019. Tarım Alet ve Makine Kaynaklı İş Kazalarının İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından Değerlendirilmesi Kayseri İl Örneği. Avrasya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü İş Sağlığı ve Güvenliği Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 106s.
- Sengenberger, W., 2014. Uluslararası Çalışma Örgütü: Amaçları, İşlevleri ve Politik Etkileri (O. Tezgel, Çev.). Friedrich-Ebert-Stiftung. (Orijinal eserin yayın tarihi 2013).

- Sert, Ö ve Nazlıoğlu, A., 2016. Tarımda İş Sağlığı ve Güvenliği Rehberi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Genel Yayın no:44, 32s.
- Sezginer, S., 2014. Kişisel Koruyucu Donanımların Doğru Seçimi, Doğru Kullanılması ve Kişisel Koruyucu Malzemelerin Taşınması Gereken Özellikler. Mühendis ve Makina Dergisi, 55(655): 57-69s.
- SGK, 2018. İş Kazası İstatistik Yıllıkları. http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari Erişim tarihi: 22.12.2019
- Sosyal Sigorta Sağlık İşlemleri Tüzüğü, T.C. Resmi Gazete, 22.6.1972 <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/2.5.74496.pdf> Erişim tarihi: 22.12.2019
- Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 2006. T.C. Resmi Gazete, 31/5/2006 <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5510.pdf> Erişim tarihi: 22.12.2019
- Şahingöz, S.A. ve Şık, A., 2015. Konaklama ve Beslenme İşletmelerinde İş Sağlığı ve Güvenliği. Detay Yayıncılık, Ankara, 232s.
- Tarım ve Orman Bakanlığı, 2009. Cari Fiyatlarla Tarımsal GSYH ve Tarımın Payı. <https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Veriler/GSYH.pdf>, Erişim tarihi: 11.05.2020
- Topdemir, H.G., 2009. Felsefe Nedir? Bilgi Nedir? Türk Kütüphaneciliği 23(1): 119-133.
- TÜİK, 2019. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=102&locale=tr> Erişim tarihi: 22.12.2019
- Uçak, N.Ö., 2010. Bilgi: Çok Yüzlü Bir Kavram. Türk Kütüphaneciliği, 24(4): 705-722.
- Ural, A. ve Kılıç, İ., 2013. Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi. 4. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, 320s.
- Ünsalan. E. ve Şimşeker B., 2013. Meslek Yüksekokulları İçin İnsan Kaynakları Yönetimi. 4. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, 176s.

- WHO, 2009. Basic Documents. <https://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/basic-documents-47-en.pdf?ua=1> Erişim tarihi: 22.12.2019
- Yıldırak, N., Gülçubuk, B., Gün, S., Olhan, E. ve Kılıç, M., 2002. Türkiye’de Gezici ve Geçici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları. ILO Türkiye Temsilciliğı, Ankara, 167s.

ÖZGEÇMİŞ

Cansu ÖZEL, 1990 yılında Elazığ'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Elazığ iline bağlı okullarda tamamladı. 2012 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık bölümünden mezun olduktan sonra aynı yıl Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesinde lisans eğitimine başladı. 2014 yılında İşletme Fakültesinden mezun olduktan sonra aynı yıl Atatürk Üniversitesi İş Sağlığı ve Güvenliği bölümüne başladı. 2018 yılında Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İş Sağlığı ve Güvenliği Anabilim Dalı'nda başladığı yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.

EKLER

**TARIM SEKTÖRÜNDE ÇALIŞAN KADIN İŞÇİLERİN İŞ
SAĞLIĞI ve GÜVENLİĞİ BİLGİ DÜZEYLERİNİN ALGI
DÜZEYLERİNE ETKİSİ ANKETİ**

Değerli Katılımcılar, İş Sağlığı ve Güvenliği; çalışanların sağlıklı ve güvenli şartlarda çalışmalarını sağlamak amacıyla alınan tüm tedbirleri kapsamındadır. Diğer bir deyişle kişilerin işe başlamadan önceki ve bitirdikten sonraki sağlık durumunun aynı olmasını sağlamaktır.

Bu anket tarım sektöründe çalışan kadın işçilerin iş sağlığı ve güvenliği konusundaki bilgi ve algı düzeylerinin belirlenmesine yöneliktir. Yanıtlarınızdan elde edilen veriler araştırmanın sonuçlarının değerlendirilmesinde kullanılacaktır. Özenle–dikkatle vereceğiniz her yanıt bu açıdan önem taşımaktadır. Verilen cevaplar üçüncü şahıslarla kesinlikle paylaşılmayacağını belirtir, anketimize göstermiş olduğunuz ilgi ve yapacağınız katkılardan dolayı teşekkür ederiz.

Cansu ÖZEL

Çukurova Üniversitesi

İş Sağlığı ve Güvenliği Yüksek Lisans Programı

I. BÖLÜM KİŞİSEL BİLGİLER

- 1) **Yaşınız:**
☐ 20 yaş ve altı ☐ 21-30 yaş ☐ 31- 40 yaş ☐ 41 yaş ve üzeri
- 2) **Eğitim Durumunuz:**
☐ Okuma yazma bilmiyor ☐ İlköğretim ☐ Ortaöğretim ☐ Lise ☐ Önlisans
☐ Lisans ☐ Lisansüstü
- 3) **Medeni Durumunuz:**
☐ Evli ☐ Bekar
- 4) **Evliyseniz çocuk sayısı:**
☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ve fazlası
- 5) **Ailedeki birey sayısı:**
☐ 1-3kişi ☐ 4-6 kişi ☐ 7 ve daha fazla
- 6) **Yaklaşık aylık hane geliriniz:**
☐ 0 – 2000 TL ☐ 2001-4000 TL ☐ 4001-6000 TL ☐ 6001 TL ve üzeri
- 7) **Ailenizde düzenli gelir getiren kişi sayısı:**
☐ Yok ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ve daha fazla
- 8) **Tarımsal faaliyet dışında geliriniz var mı?** ☐ Evet ☐ Hayır
Şayet başka geliriniz varsa belirtiniz.
☐ Emeklilik ☐ Kira geliri ☐ Faiz geliri ☐ Nafaka vs.
- 9) **Sigortanız var mı?** ☐ Evet ☐ Hayır
- 10) **Sendika üyeliğiniz var mı?** ☐ Evet ☐ Hayır
- 11) **Mesleki yeterlilik belgeniz var mı?** ☐ Evet ☐ Hayır
- 12) **Tarımsal faaliyetlerde bulunan iş yerlerinin psikolojik şiddet uyguladığını düşünüyor musunuz?**
☐ Evet ☐ Hayır

- 13) Tarım sektöründe çalışan kadınların erkeklerle eşit şartlarda olması için pozitif ayrımcılığın uygulandığını düşünüyor musunuz?**
() Evet () Hayır
- 14) Kaç yıldır tarımsal işlerde çalışıyorsunuz?**
() 1 yıldan az () 2-4 yıl () 5-7 yıl () 8 ve daha fazla
- 15) Çalışma şekliniz?**
() Kendi aile işletmesi () Ücret karşılığı günlük çalışma
() Ücret karşılığı mevsimlik çalışma () Ücret karşılığı yıllık çalışma
- 16) Çalışma alanında yaptığınız işler:**
() Toprak İşleme () İlaçlama () Sulama () Budama () Paketleme
() Hasat () Diğer
- 17) Çalışma hayatınızda kaç kere iş kazası geçirdiniz?**
() Hiç () 1 defa () 2 defa () 3 defa () 4 ve daha fazla
- 18) Geçirdiğiniz iş kazası şekli?**
() El aletlerinden kaynaklı () Yüksekten Düşme () Düz Zeminde Düşme
() Makine ve İş Ekipmanlarının Neden Olduğu Kazalar () Zemindeki Çukur
() Tehlikeli Malzemenin Uygunsuz Kullanımı
- 19) İş kazası sonucunda vücudunuzda meydana gelen hasar?**
() Hafif yaralanma () Ezik ve kesikler () Kırıklar () Baygınlık () İç kanama
- 20) İş kazasının sonucu?**
() Aynı gün işe devam ettim () Bir gün işten uzak kalma
() 3 günden az işten uzak kalma () Uzun süreli işten uzak kalma
() Organ kaybı
- 21) Kişisel koruyucu donanımlardan hangilerini kullanıyorsunuz? Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.**
() Eldiven () Ayakkabı () Maske () İş Elbisesi () Emniyet kemeri
() Çizme () Koruyucu gözlükler, yüz siperlikleri veya elle tutulan yüz koruyucuları () Diğer
- 22) İş sağlığı ve güvenliği hakkında bilginiz var mı? Varsa bilgi edindiğiniz kaynak? Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.**
() Yok () Televizyon () İşletmedeki İSG uzmanı
() Eğitim kurumları () Yazılı kaynak () İnternet

II. BÖLÜM Bu bölümle bilgi düzeyi ve algı durumlarına ilişkin önermeler bulunmaktadır. Bu önermelere durumunuza uygun seçeneği işaretleyiniz. 1. Kesinlikle Katılmıyorum 2. Katılmıyorum 3.Kararsızım 4. Katılıyorum5. Kesinlikle Katılıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Tarımsal faaliyetlerde iş sağlığı ve güvenliği yasasına uygun hareket edilmektedir.	1	2	3	4	5
Ağır nesneleri kaldırma ve vücudu rahatsız edici pozisyonlarda çalışma vücudumuza olumsuz etkiler yapmaktadır.	1	2	3	4	5
Yapılan iş sebebiyle yaşanan kas ağrılarının nasıl azaltılacağı bilinmektedir.	1	2	3	4	5
İşletmede ilaçlama yapılırken kimyasal maddelere maruz kalmamak ve ilaçlamanın çalışanların sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla gerekli önlemler alınmaktadır.	1	2	3	4	5
Çalışanlar tarafından boş kimyasal kapları evde kullanmanın ne gibi sonuçlar doğuracağı bilinmektedir.	1	2	3	4	5
Çalışanlar tarafından çiftçilikte kullanılan kimyasalların sağlığa olumsuz etkileri bilinmektedir.	1	2	3	4	5
Çiftçilikte güneş ışığına maruz kalarak çalışmanın sağlığını üzerinde olumsuz etkilerini azaltmak için gerekli önlemler alınmaktadır.	1	2	3	4	5
Çevre koşullarının sağlığımız üzerindeki zararlı etkilerinin nasıl azaltılacağı bilinmektedir.	1	2	3	4	5
Sağlığı tehlikeye atacak bir iş kazası yaşamamak için stres ve depresyon olması durumunda bunu azaltacak şekilde hareket edilmektedir.	1	2	3	4	5
Tarımsal faaliyetlerde kazaların hangi sebeplerden gerçekleşebileceği düşünülerek buna göre hareket edilmektedir.	1	2	3	4	5
Kazalarda veya acil durumlarda panik yapmadan en az hasarla nasıl kurtulacağı bilinmektedir.	1	2	3	4	5
Çiftçilikte kullanılan ekipman pratik bir şekilde takıp çıkarılabilmektedir.	1	2	3	4	5
Çalışanlar 4857 sayılı İş Kanunu ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu hakkında bilgi sahibidir.	1	2	3	4	5
Kişisel koruyucuların iş kazası sonucu yaralanmaları önlediği çalışanlarca bilinmektedir.	1	2	3	4	5
Tehlikeli bir mesleğim var.	1	2	3	4	5
İşim esnasında kolay bir şekilde kaza yaşayabilirim.	1	2	3	4	5
İşimi yaparken sağlığım tehdit altındadır.	1	2	3	4	5
İş sağlığı ve Güvenliği Yasası yararlı değildir.	1	2	3	4	5
İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası yaralanmaları ve hastalık oranlarını azaltmada etkili değildir.	1	2	3	4	5
Mesleğim gereği meslek hastalığına yakalanabilirim.	1	2	3	4	5

